

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 29 JUNI 1938

No. 1174

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Biz.
DE RENTEVERGOEDING AAN DE INLEGGERS BIJ DE RIJKS-POSTSPAARBANK door Mr. J. Oomkens.....	482
Spaarbank en levensverzekering door M. F. J. Cool ..	485
Oorzaken van de verschuivingen op de hypotheekmarkt voor woningen door Dr. H. M. H. A. van der Valk ..	486
Het centrale vliegveld door Ir. J. F. W. Burkij	488
Verbindend verklaring ondernemersovereenkomst afzet geraffineerd zout door Dr. L. R. Sinnige	490
Algemeen verbindend verklaring van een zoutzieders-overeenkomst door Ir. Geurt de Haas	492
De plaatsing van Nederlandsche arbeidskrachten in Duitschland door Prof. C. W. de Vries	493
Wettelijke bepalingen inzake prijsdiscriminatie in de Vereenigde Staten door Dr. Th. van Luytelaer.....	494
AANTEKENINGEN:	
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen	495
De 25ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut	496
ONTVANGEN BOEKEN.....	496
Statistieken:	
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	497, 500
Groothandelsprizen	498—499.

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De wisselmarkt was in de verslagweek uitermate rustig. Devaluatie-angst, waardoor voorbijgaand eenige valuta van aanbod te lijden had, kwam vrijwel niet voor. Meer en meer krijgt men den indruk, dat althans voor het moment de Vereenigde Staten dit in zijn effect hoogst kwestieuse paardenmiddel voor de conjunctuurverbetering niet in practijk wil brengen, mede en misschien vooral omdat men zich realiseert, dat men deze maatregel niet op eigen kracht kan nemen, omdat immers andere landen door soortgelijke maatregelen het effect tenminste op den Dollarkoers zouden kunnen wegnemen. En een algemeene goudprijsverhooging zonder meer heeft ook in de oogen der Amerikaanse autoriteiten wel heel weinig attractie. De Dollar bleef dan ook met eenige fluctuatie op hetzelfde punt hangen.

Het Pond was voorbijgaand lager op 8.95, op welk peil ons Egalisatiefonds intervenueerde. Zijn aankopen bleven echter binnen zeer enge grenzen; vrij spoedig kon trouwens de koers alweer monteeren, een beweging, die in het begin van de nieuwe week nog versterkt werd. Het Pond kwam toen op 8.95½

De stemming voor de Fransche Franc is iets beter; het schijnt dat het Fransche Egalisatiefonds gelegenheid heeft gehad weer wat deviezen op te nemen. In het begin van de nieuwe week handhaafde zich de verbeterde tendens en kwam de koers op 5.03%.

De Belgische Francs waren goed gevraagd; er vindt goudimport plaats. Ook de termijnnotering houdt zich goed al heeft de drie-maandsnotering zich niet geheel op het laagste punt kunnen handhaven.

De geldmarkt vertoont geen wijziging. Het Belgische schatkistpapier heeft blijkbaar zijn evenwichtsniveau gevonden op circa 2% pCt.

De beleggingsmarkt is eveneens weinig veranderd, met alleen wat lagere notering voor integralen.

DE RENTEVERGOEDING AAN DE INLEGGERS BIJ DE RIJKSPOSTSPAARBANK.

Van de oprichting der Rijkspostspaarbank in 1881 af heeft zij aan haar inleggers een rente van 2.64 pCt. uitgekeerd. Deze rentevoet hield uiteraard verband met den toentertijd bestaanden rentestand van 3¼ pCt. voor solide beleggingsfondsen; niettemin was het verschil niet zonder beteekenis, en bij de behandeling van het regeeringsvoorstel gingen uit de Tweede Kamer verscheiden stemmen op, die de rente van 2.64 pCt. te laag achtten. De Regeering was echter van oordeel, dat niet het behalen van een hooge rente, maar de veiligheid der ingelegde gelden voor de inleggers op den voorgrond stond. Ook moest uit de overwinst een reservekapitaal worden gevormd, welke een goed ingerichte spaarbank noodzakelijk moest bezitten. Voorts verwachtte men hogere exploitatiekosten voor de Rijkspostspaarbank in vergelijking met die van de particuliere spaarbanken, welker rentevergoeding hooger was dan de voor de postspaarbank voorgestelde.

Het schijnbaar eenigszins grillige cijfer van 2.64 was gekozen om een administratieve reden: het staat gelijk met een vergoeding van 11 cent per f 100 over elk tijdvak van een halve maand, waarmede de instelling rekent.

Sedert is de rentevergoeding ongewijzigd gehandhaafd, ondanks belangrijke stijgingen en dalingen van den algemeenen rentestand, omdat de opeenvolgende besturen van oordeel waren, dat een spaarbank bestendigheid in haar beheer moet toonen en dit niet den invloed van telkens wisselende omstandigheden mag ondergaan, zolang deze niet van een imperatieve natuur worden. Terwijl men blijkens de geleidelijke verhooging van het rentegevend maximum een open oog had voor de aan den dag tredende behoefte aan ruimere inlegsaldi, meende men, dat de rentevergoeding niet de wijzigingen in den rentestand mocht volgen. In weerwil van herhaaldelijk uitgeoefenden aandrang in de nog niet zoo lang achter ons liggende jaren, toen men 5 à 6 procent van zijn geld kon maken, om den langzamerhand traditioneel geworden rentevoet te verhoogen, is deze op 2.64 pCt. gehandhaafd gebleven¹⁾.

Een korte verklaring van die schijnbaar ietwat starre gedragslijn schijnt hier op haar plaats.

Een spaarbank werkt niet voor het huidige oogenblik, maar over dit oogenblik heen voor de toekomst. Behalve voor een zeker deel, dat liquide gehouden moet worden en welks grootte telkens naar de omstandigheden bepaald wordt, is het inlegkapitaal dus op langen termijn belegd. Stijgt nu de rentestand, dan heeft deze stijging slechts invloed in zoverre als nieuwe beleggingen van door aflossingen en aanwas van inlegsaldi verkregen bedragen hogere rente opbrengen. Neemt men in aanmerking, dat op ruim f 110 miljoen²⁾ van het bezit der Rijkspostspaarbank niet afgelost wordt, dan blijkt de invloed van de opnieuw belegde aflossingen niet groot te zijn. Immers de overige vaste beleggingen worden in den regel over een termijn van pl.m. 40 jaar afgelost en extra-aflossingen zijn in tijden van stijgende rente uiterst zeldzaam. De aanwas van het saldo-tegoed der inleggers is in normale jaren, bijv. van 1921—1930 gemiddeld slechts ruim f 9 millioen per jaar, zoodat ook dit niet van overwegenden invloed is. Nochtans zou eenige renteverhoging uit beide oorzaken mogelijk geweest zijn. Echter mag niet uit het oog worden verloren, dat men tijdens een periode van hoogen rentestand een prognose omtrent den duur daarvan niet vermag te stellen. Zou men te optimistisch zijn, dan zou de vermindering van in-

¹⁾ Bij de wijziging van de Postspaarbankwet van 1931 werd daarin de mogelijkheid van een rentevergoeding van 3 pCt. geopend. Van deze mogelijkheid is echter geen gebruik gemaakt.

²⁾ Inschrijvingen grootboeken Nat. Schuld.

komsten, welke snel op zulk een periode volgt wegens de converteeringen tot lagere rente, spoedig tot terugneming van een verhoging der inleggersrente verplichten en een ongewenschte onrust veroorzaken. Daartoe zou medewerken een te verwachten snellere toevloed van inleggelden, die bij daling van den algemeenen rentestand al te gereedelijk bij de Rijkspostspaarbank zouden worden ondergebracht, indien haar rente betrekkelijk hoog zou zijn.

Een belangrijke omstandigheid is daarenboven in de grootte van het reservekapitaal gelegen, welke in een richting omgekeerd aan de stijging van den rentevoet wisselt. Zoo ziet men, dat in de jaren 1917 t/m. 1920 de Rijkspostspaarbank in totaal aan nadeelige koersverschillen boekte ruim f 46 millioen, toen de koers der 4 pCt. Staatsschuld terugliep van 95 pCt. (aanvang 1917) tot pl.m. 73 pCt. eind 1920; in 1931 werd een nadeelig koersverschil geboekt van ruim f 64 millioen, over welk jaar de 4 pCt. Staatsschuld daalde van 101 pCt. tot pl.m. 90 pCt. Zou met de stijging van den algemeenen rentestand een verhoging der inleggersrente zijn ingevoerd, dan zou het verlies op het reservekapitaal nog aanzienlijker geweest zijn.

Weliswaar zou laatstvermelde omstandigheid buiten beschouwing hebben kunnen blijven, indien de Rijkspostspaarbank een ander systeem van waardeering der bezittingen bij de samenstelling van haar balans volgde dan dat van de beurswaarde of de daarmede overeenkomende geschatte waarde met een maximum van 100 pCt., maar ook dit door haar gevolgde systeem geeft blijk van een opvatting, welke zich in elk geval bij een uiterst degelijke beheer-voering, als een nationale instelling eischt, aanpast.

Krachtige positie der Rijkspostspaarbank.

In hoofdzaak de bestendiging van de rentevergoeding ook in tijden van ietwat ruimere rente-ontvangsten heeft tenslotte geleid tot de zeer krachtige positie der Rijksinstelling, die op het eind van het jaar beschikte over een reserve van f 137 millioen.

Verkorte balans op 31 December 1937.

(in millioenen guldens).

Onbelegde middelen	41.—	Inleggers	602.5
Liquide belegging..	83.9	Staatsschuldboekjes	24.1
Vaste belegging ..	634.—	Diversen	1.2
Diversen (nog niet verschenen rente, gebouw, enz.	6.1	Reservefonds	137.2
	765.—		765.—

Ondanks dat haar liquide middelen — met een gezamenlijke opbrengst van naar schatting nog niet 3 ton — thans zijn opgelopen tot f 170 millioen, kan zij nog voorshands de oude rente aan haar inleggers betalen zonder haar positie te verzwakken.

Lage onkosten bij de Rijkspostspaarbank.

Behalve in de handhaving van de rentevergoeding op 2.64 pCt. mag de oorzaak van de kracht der Rijkspostspaarbank ook worden gezocht in haar zuinig beheer. Over het jaar 1937 wees haar totale onkostenrekening slechts een totaal van f 2.146.000 aan.

Hieronder is alles begrepen bijv. de totale personeelslasten, het druk- en bindwerk en ander materieel, onderhoud, enz. van het directiegebouw, de vergoedingen aan het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie, wegens de uitvoering van den spaarbankdienst op de postkantoren en wegens de portvrije verzending van stukken en de belasting van de Doode Hand. De bedoelde vergoedingen aan PTT bedroegen over 1937 resp. f 643.000 en f 260.000 en de belasting van de Doode Hand f 252.246.

Hoewel de onkosten van een over het geheele land werkende spaarbank, die daardoor wordt ver-

Rentestand bij de bijzonderè spaarbanken.

	Op 31 December							In Mei
	1924	1927	1930	1932	1933	1935	1937	1938
2. — % ..	1	1	—	—	—	—	—	—
2.16 „ ..	—	—	—	—	—	—	1	1
2.25 „ ..	—	—	—	—	—	—	2	2
2.4 „ ..	—	—	—	—	—	—	2	2
2.5 „ ..	—	1	—	—	—	1	12	15
2.64 „ ..	2	2	—	—	1	1	9	15
2.7 „ ..	—	—	—	—	3	6	31	40
2.75 „ ..	1	1	1	1	5	8	16	17
2.76 „ ..	—	—	—	—	—	—	10	10
2.8 „ ..	—	—	—	—	—	—	1	1
2.88 „ ..	—	—	—	—	—	—	1	1
3. — „ ..	54	58	69	91	115	157	142	125
3.03 „ ..	—	1	1	1	—	—	—	—
3.12 „ ..	—	—	—	—	2	1	1	1
3.2 „ ..	1	—	—	—	—	2	3	3
3.24 „ ..	1	2	2	3	2	4	1	1
3.25 „ ..	3	2	5	22	22	26	10	10
3.3 „ ..	1	1	2	2	3	4	2	2
3.13 „ ..	1	1	—	1	—	—	—	—
3.36 „ ..	1	2	1	1	1	1	—	—
3.48 „ ..	—	—	—	—	—	2	1	1
3.5 „ ..	24	25	26	46	37	20	8	7
3.6 „ ..	38	53	58	67	49	25	5	5
3.72 „ ..	—	—	—	1	1	2	—	—
3.75 „ ..	3	11	23	7	6	1	—	—
3.84 „ ..	—	—	—	—	—	—	1	1
3.9 „ ..	—	—	1	—	—	—	—	—
4 — „ ..	109	104	73	27	20	4	1	1
4.08 „ ..	—	—	—	1	1	—	—	—
4.2 „ ..	3	2	—	—	—	—	—	—
4.25 „ ..	2	3	—	—	—	—	—	—
4.32 „ ..	2	1	1	—	—	—	—	—
4.5 „ ..	3	1	1	—	—	—	—	—
4.62 „ ..	—	1	—	—	—	—	—	—
4.80 „ ..	1	—	—	—	—	—	—	—
4.92 „ ..	—	1	—	—	—	—	—	—
5. — „ ..	1	1	2	—	—	—	—	—

plicht tot een omvangrijker correspondentie en moeilijker contrôle dan ceteris paribus bij plaatselijke spaarbanken vereischt is, door die omstandigheid worden opgevoerd, bedragen zij slechts 0.28 pCt. van haar bezittingen van ruim f 765 millioen op 31 December 1937. Dit percentage steekt gunstig af bij dat van andere spaarbanken hier te lande. Dit kan geen verwondering wekken, daar althans de grotere bijzondere spaarbanken directeurs met hun staf moeten bezoldigen, die relatief aanzienlijk meer kosten dan de sobere organisatie der Rijksinstelling; daarbij mag echter niet uit het oog worden verloren, dat deze instellingen haar inleggers veelal bijzondere diensten bewijzen, welke het onkostencijfer opvoeren.

Verlaging van de rente bij particuliere spaarbanken.

Zooals hierboven reeds is opgemerkt, geeft de financiële positie der Rijkspostspaarbank thans nog geen aanleiding om voorstellen te doen tot verlaging der rentevergoeding aan de inleggers.

Dit neemt niet weg, dat met aandacht de belangrijke stijging van het inleggerstegoed wordt gevolgd in verband met de daarover verschuldigde rente tegenover de rente-inkomsten van het kapitaal. Nu het aanbod op de kapitaalmarkt zoozeer de vraag overtreft, is eerder van vermindering dan van vermeerdering der inkomsten sprake. Voor het toegevoelde inleggeld wordt uiterst moeilijk plaatsing gevonden. Openen zich geen nieuwe beleggingsmogelijkheden, dan komt vroeger of later het oogeblik, waarop de winst van de instelling in verlies verkeert.

Behalve deze te verwachten omstandigheid is er een tweede, die van invloed kan zijn op de rentepolitiek. Indien namelijk in belangrijke mate gelden van particuliere spaarbanken naar de Rijkspostspaarbank zouden worden overgeheveld, zou dit verschijnsel nader onder de oogen moeten worden gezien.

In de achter ons liggende jaren is de rentevergoeding van nagenoeg alle bijzondere spaarbanken hooger, in sommige gevallen aanzienlijk hooger geweest dan die der postspaarbank, zooals nevenstaand overzicht toont.

Het ligt in de rede, dat die instellingen, welke in het verleden haar inleggers hebben bevoordeeld door uitkeering van meer rente, daardoor thans spoediger dan anders genoopt zijn tot verlaging daarvan. Nevenstaand overzicht toont, dat in den laatsten tijd verschillende spaarbanken tot rentevermindering zijn overgegaan.

Ondanks lage rente vaak voorkeur van de Rijkspostspaarbank.

Op zichzelf is het opmerkelijk, dat de uitkeering door de bijzondere spaarbanken van hoogere rente toch aan de Rijkspostspaarbank een gezonde ontwikkeling heeft gelaten. Voor een deel moet dit worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat er sommige deelen van ons land zijn, waar de Rijksinstelling alleen werkzaam is en daarnevens aan haar fijne vertakking over het geheele land door den dienst der posterijen. Nochtans valt in verschillende plaatsen, waar wel een bijzondere spaarbank werkt, toch een bevredigend gebruik van de postspaarbank op te merken.

Dit verschijnsel zou er op kunnen wijzen, dat in weerwil van de matige rentevergoeding een deel der spaarders de voorkeur geeft aan de Rijkspostspaarbank. Deze heeft zich nochtans nimmer op een concurrentiestandpunt geplaatst en niet getracht, inleggers, die aan een ander spaarinstituut de voorkeur gaven, te behouden. Zij dient uitsluitend het spaarwezen en niet haar eigen belangrijkheid.

De vraag is echter, of verlaging der rente bij de bijzondere spaarbanken tot beneden die der Rijkspostspaarbank niet tot gevolg zou hebben, dat vele inleggers van eerstgenoemde bij haar overgaan. Indien dit in belangrijke mate zou geschieden, zou dit haar verplichtingen zoodanig kunnen verzwaren, dat zij herziening van haar rentevergoeding zou moeten overwegen.

Uit het hierboven opgenomen overzicht blijkt, dat nog slechts een gering aantal spaarbanken haar rente tot beneden die der Rijkspostspaarbank verlaagd hebben. Het verst is de Spaarbank voor de Stad Amsterdam met haar verlaging tot 2.16 pCt. gegaan. Verscheidene hebben haar rente op 2.7 pCt. gesteld. Blijkbaar om nog iets boven die der Rijksinstelling uit te blijven; de meeste vergoeden ook thans nog 3 pCt.

Het overzicht geeft dus nog geen reden tot ongerustheid aan de zijde der bijzondere spaarbanken, te minder indien men bedenkt, dat jarenlang de rentevergoeding der Rijkspostspaarbank op één à twee uitzonderingen na de laagste was, en zij desondanks tot grooten bloei is gekomen. Een ondersteuning dezer bevering kan ontleend worden aan de cijfers der op de volgende bladzijde afgedrukte tabel.

Het bedrag van den inleg in de Rijkspostspaarbank is vrijwel gestadig vooruitgegaan. Weliswaar gaan de cijfers van de jaren 1931, 1932 en 1933 ver boven het normale uit, maar er waren verschillende oorzaken, welke daartoe leidden. In September 1931 verliet Engeland den gouden standaard en in April 1933 volgde Amerika met den val van den Dollar. Bovendien is op 1 Januari 1932 een wijziging van de Postspaarbankwet ingevoerd, waarbij o.m. het maximum rentegevend te goed voor particuliere inleggers werd verhoogd van f 1200.— op f 2500.— Het kan geen verwondering wekken, dat toen de onrust, door eerstgenoemde oorzaken gewekt, geluwd was, de volgende jaren een gedeeltelijke afvloeiing van den abnormalen inleg brachten. Neemt men een en ander in aanmerking, dan kan, zooals de laatste kolom (aan inleggers verschuldigd per 31 December) doet zien, niet gesproken worden van een overheveling van gel-

J a a r	Bedrag inleg		Saldo van inleg en terugbetaling		Aan inlegg. verschuldigd p. 31 Dec.	
	Rijkspostspaarb.	Bondssp.banken	Rijkspostspaarb.	Bondssp.banken	Rijkspostspaarb.	Bondssp.banken
1	2	3	4	5	6	7
1924.....	f 123.700.000	f 86.400.000	f - 5.900.000	f - 2.800.000	f 307.000.000	f 187.000.000
1925.....	" 120.900.000	" 98.900.000	" - 2.900.000	" 7.900.000	" 312.000.000	" 201.000.000
1926.....	" 125.700.000	" 115.600.000	" 1.700.000	" 12.900.000	" 321.000.000	" 241.000.000
1927.....	" 127.500.000	" 127.900.000	" 300.000	" 12.000.000	" 329.000.000	" 257.000.000
1928.....	" 132.700.000	" 144.100.000	" 2.900.000	" 14.100.000	" 341.000.000	" 284.000.000
1929.....	" 136.400.000	" 165.000.000	" 2.100.000	" 11.900.000	" 351.000.000	" 308.000.000
1930.....	" 149.000.000	" 201.700.000	" 15.400.000	" 31.600.000	" 375.000.000	" 341.000.000
1931.....	" 195.000.000	" 222.000.000	" 54.000.000	" 4.100.000	" 439.000.000	" 366.000.000
1932.....	" 225.100.000	" 186.900.000	" 60.100.000	" - 11.700.000	" 511.000.000	" 367.000.000
1933.....	" 184.100.000	" 196.200.000	" 4.200.000	" 8.900.000	" 529.000.000	" 388.000.000
1934.....	" 179.800.000	" 210.000.000	" - 2.400.000	" 7.800.000	" 540.000.000	" 408.000.000
1935.....	" 173.500.000	" 197.100.000	" - 13.000.000	" - 14.200.000	" 540.000.000	" 408.000.000
1936.....	" 168.400.000	" 198.800.000	" - 7.800.000	" 1.200.000	" 546.000.000	" 422.000.000
1937.....	" 217.900.000	" 255.200.000	" 42.500.000	" 40.400.000	" 603.000.000	" 479.000.000

den van de Rijkspostspaarbank naar de bondsspaarbanken. Evenmin mag dus, wanneer de rentevergoeding van een groot deel der spaarbanken tot beneden die van de postspaarbanken zou dalen, uit dien hoofde een omgekeerde beweging worden verwacht.

* * *

Bij de beschouwing van de bedragen van inleg over de verschillende jaren valt in dit verband op te merken, dat tot 1927 die der Rijkspostspaarbank de cijfers van de bondsspaarbanken overtroffen. De hogere rentevergoeding van deze laatste doet dan steeds sterker haar invloed gelden: de inleg in de bondsspaarbanken blijft geregeld groter dan die in de Rijkspostspaarbank, behalve in het jaar 1932, toen de vertrouwenscrisis wegens den val van het Pond vele inleggers hun toevlucht tot de Rijksinstelling deed nemen en bovendien de bovengenoemde verhooging van het rentegevend maximum begon te werken. Het zou derhalve niet als abnormaal kunnen gelden, indien na het wegvallen van de oorzaak van den grooteren toevloed bij de bijzondere spaarbanken de verhouding van vóór 1927 werd hersteld.

In het eerste kwartaal van dit jaar valt een verschuiving naar de Rijkspostspaarbank ook nog niet op te merken, al zijn haar maandsaldi belangrijker dan die der bijzondere spaarbanken; voor Januari, Februari en Maart bedragen deze bij

de Rijkspostspaarbank resp. 8.53, 13.62 en 5.12 miljoen gld. de bondsspaarbanken „ 5.08, 4.41 en 0.32 „ „

Hierbij moet in het oog worden gehouden, dat de postspaarbank elk bedrag moet aannemen en daarentegen de particuliere spaarbanken in bepaalde gevallen hooge bedragen, die het karakter van spaargelden missen, weigeren.

Positie van de Rijkspostspaarbank t.o.v. der particuliere spaarbanken.

De Rijkspostspaarbank mag, wordt wel eens gehoord, niet in concurrentie treden met de particuliere spaarbanken; bij haar oprichting was haar doelstelling aanvullend op te treden. Daaruit wordt dan afgeleid, dat de postspaarbank eigenlijk niet een hogere rente zou mogen vergoeden dan de particuliere instellingen.

Zooals boven reeds werd opgemerkt, wil de Rijkspostspaarbank slechts het sparen dienen. Zij heeft steeds gemeend, dit in voldoende mate te doen bij een rentevergoeding van 2.64 pCt., en zij ging daarmee haar eigen weg zonder rechts of links te zien, wat andere spaarbanken deden. Haar inleggerskapitaal toont duidelijk, dat haar taak desondanks belangrijk uitgegaan is boven wat men zich als een aanvullende heeft kunnen denken.

Zou bovendien aan de waarheid te kort worden gedaan door de veronderstelling, dat destijds de Re-

geering degenen, die zich tegen de stichting van een Rijkspostspaarbank verzetten, daarmee heeft willen verzoenen door een algemeene karakterisering van den werkring van haar stichting als een aanvullenden? Want wat zegt eigenlijk deze omschrijving anders dan dat de Rijkspostspaarbank een taak kreeg, waar en zoover de spaarders haar die binnen haar wettelijke bevoegdheden zouden opdragen!

* * *

Indien de Rijkspostspaarbank dus bij een conservatieve en degelijke beheervoering de voorkeur bij de spaarders zou krijgen en er niet op zou werken, dezen bij de bestaande spaarbanken weg te lokken, zou zij niet buiten de grenzen van haar taak treden. Indien deze beheervoering zou meebrengen, dat haar rente gedurende eenigen tijd, die van andere spaarbanken zou overtreffen, zou zij zich door de uitspraak van de Regeering, trouwens in een tijd van geheel andere toestanden en opvattingen gedaan, daarin niet behoeven te laten weerhouden. Haar taak brengt thans mede om aan haar inleggers die als totaliteit genomen, steeds een matige rente hebben genoten, deze rente, nu zij relatief hooger is geworden, zoo lang mogelijk te blijven vergoeden.

Slechts haar eigen positie zou haar daarin behooren te remmen, ware het niet, dat aan de mogelijkheid van moeilijkheden bij particuliere instellingen moet gedacht worden bij belangrijke overheveling naar de Rijkspostspaarbank. Dit zal uiteraard voorkomen moeten worden. De particuliere spaarbanken hebben het sparen steeds con amore en krachtig gediend; vooral in kleine plaatsen hebben zij langzamerhand een taak gekregen, welke niet geheel zou kunnen worden overgenomen door de Rijkspostspaarbank, die naar vaste, uniforme regelen over het gehele land werkt en de bijzondere plaatselijke en individueele belangen niet in dezelfde mate zou kunnen dienen als een plaatselijke spaarbank, wier bestuurders hun cliënten en de belangen, eigenschappen en omstandigheden van dezen veelal persoonlijk kennen.

Zou het particuliere spaarwezen in ernstige moeilijkheden komen door de handhaving der rente door de Rijkspostspaarbank, dan zal zij daarvan zeker nota nemen, niet alleen omdat zij moet voorkomen, dat instellingen, wier taak zij niet volledig zou kunnen overnemen, in haar bestaan zouden worden bemoeilijkt, maar ook en niet in de laatste plaats, omdat zij naast en in samenwerking met de particuliere spaarbanken wil medewerken om het vertrouwen in de goede spaarbanken ongerept te houden, wijl dit het spaarwezen als zoodanig betreft.

32:

Mr. J. OOMKENS.

SPAARBANK EN LEVENSVERZEKERING.

Het onderwerp door het Bestuur van den Nederlandschen Spaarbankbond aan de orde gesteld op de 33ste jaarvergadering van dien Bond te Beverwijk op 24 dezer kwam daar niet voor het eerst in behandeling. In De Economist van 1882¹⁾ wordt kort na de oprichting van de Rijkspostspaarbank hier te lande, een bespreking gewijd aan de bevoegdheid in Engeland aan de Postspaarbank toegekend om kleine posten voor levensverzekering of lijfrente onder Staatsgarantie af te sluiten. Ook in het rapport in 1891 uitgebracht voor de Maatschappij tot Nut voor het Algemeen voor de begrafenisfondsen wordt gewezen op het meermalen geopperde plan om via de Rijkspostspaarbank kleine posten af te sluiten voor uitkeeringen bij overlijden, waarbij dan de Staat de eigenlijke verzekeraar zou zijn.

Sindsdien is dit onderwerp nog meermalen in tijdschriftartikelen en brochures behandeld; in het voor deze vergadering geschreven prae-advies van de hand van Mr. E. Land, Directeur van de Spaarbank voor de Stad Amsterdam, wordt — bij wijze van inleiding — een zeer volledige opsomming gegeven van vroegere discussies op dit gebied en mede van eerder in de praktijk genomen proeven met het in één hand brengen van spaargeldbeheer en levensverzekering in binnen- en buitenland.

In Nederland is op dit gebied ervaring opgedaan door de Nutsspaarbank te 's Gravenhage, welke instelling in 1911 een proef heeft genomen met een „pensioenspaarverzekering” naar het Oostenrijksche stelsel van Prof. R. M. von Oppenried; volgens dit systeem vormt de rente van de spaarrekening der deelnemers de koopsom voor de verzekering van een lijfrente ingaande op een bepaalde leeftijd. In 1914 werd deze poging in zoverre uitgebreid, dat de deelnemende inleggers inplaats van een lijfrente, middels het als premie beschouwen der spaarrente, ook konden verkrijgen een op het 65e jaar of bij eerder overlijden ingaande kapitaalverzekering.

De Nutsspaarbank nam bij deze proefneming de verzekeringsrisico niet zelve; de Eerste Nederlandsche Verzekering-Maatschappij werkte hierbij met de Spaarbank samen.

In zijn prae-advies „Beginselen der Spaartechniek”, uitgebracht in 1916 bespreekt de heer H. W. Bosch, Directeur der Haagsche Nutsspaarbank het mislukken van deze proefneming — die in 1921 wegens gebrek aan deelneming werd ingetrokken — en wijdt de mislukking voornamelijk aan niet begrijpen, onbekendheid en te geringe populariteit van pensioenverzekeringen.

Mr. J. H. Andries, eere-lid van de Bond, bracht op de vergadering deze proefneming mede ter sprake. Hij noemde deze poging tot opvoeding van het publiek een jeugdzone²⁾ van hemzelf, die duidelijk zou hebben aangetoond, dat het publiek samengaan van spaarbank en levensverzekering niet wenscht. Dubieus was het overigens volgens spreker of de veelal geuite meening, dat de spaarbanken het publiek opvoeden wel juist is; zijns inziens kan men deze stelling met minstens evenveel recht van spreken omkeeren. De Spaarbanken kunnen haar functie in de samenleving eerst dan goed vervullen als zij de behoeften, waarin zij voorzien goed aanvoelen; in dat opzicht is evengoed te spreken van opvoeden der spaarbanken door het publiek. Hoe dat dan ook zij, de opgedane ervaring heeft geleerd, dat men uiterst voorzichtig moet zijn met de bewering, dat aan de behoeften tot sparen en tot verzekeren door één instelling kan worden voldaan.

Een andere ervaring, die van kwantitatief veel grooter belang is, werd opgedaan in den Staat Massachusetts. Hier werd in 1907 door de overheid aan *par-*

ticuliere spaarbanken de bevoegdheid gegeven zelf verzekeringen tot een beperkt bedrag af te sluiten, echter zonder daarbij gebruik te maken van een veldorganisatie of een ophaaldienst. In tegenstelling tot de verzekering-maatschappijen, die hun cliëntèle als het ware overreden tot deelname, moeten daar de spaarbanken passief blijven en afwachten tot de gegadigden bij hen komen. Voorts is nog als eisch gesteld, dat de verzekeringsafdeeling geheel gescheiden moet zijn van de spaarafdeeling en dat door vorming van garantiefondsen — naar door de overheid gestelde minimum-criteria — voor dekking van kosten en verzekeringsrisico is zorggedragen. Dit stelsel brengt dus een regelmatige Staatscontrôle met zich.

Mr. Land blijkt in zijn prae-advies over dit stelsel vrij goed te spreken: het heeft getoond levensvatbaarheid te bezitten, het verzekerd kapitaal over 137.345 posten verdeeld bedroeg ultimo 1936 \$ 122.375.000 en per ultimo 1937 rond 144 miljoen Dollar. Dat het niet nog hooger geworden is wordt door Mr. Judd Dewey, Deputy Commissioner of the Saving-Bank-Life-Insurance, geweten aan tegenwerking van de groote levensverzekeringmaatschappijen. In de gedachtenwisseling wees Mr. Land nog op de gunstige werking, die het Massasuchets-stelsel heeft gehad op de tarieven der volksverzekering in dien Staat.

Onlangs heeft het stelsel navolging gevonden in den Staat New-York — eveneens zonder acquisitieën ophaaldienst — waar de basis (135 spaarbanken met 6 miljoen spaarders en een ingelegd kapitaal van 5.289 miljoen Dollar) zeker groot genoeg is om ook daar een groote vlucht te kunnen verwachten.

In het debat op de spaarbankdag werd door Prof. Dr. A. O. Holwerda in het licht gesteld, dat het slagen van het Massasuchets-stelsel geen bewijs oplevert voor de stelling, dat spaarbankorganisaties geschikt zouden zijn de volksverzekering in eigen hand te nemen. Dat in Massasuchets weinig wanbetaling en weinig verval te constateeren valt, is evenmin een bewijs voor de meerwaardigheid van het stelsel. Als men ins ons land dat deel der volksverzekering analyseert, dat zelf de premies betaalt, — hierbij volksverzekering ruim opvattend — dan ziet men ook daar een zeer gering verval en bijna geen wanbetaling. De Massasuchets-posten zijn te beschouwen als de room van de voor volksverzekering in aanmerking komende posten in dien streek, aldus spreker.

In zijn prae-advies voor deze bijeenkomst tracht Prof. Holwerda de gestelde vraag te benaderen door zich te realiseeren, welke spaarbehoefte wordt vervuld door de spaarbanken, welke door de levensverzekering-maatschappijen. De schrijver komt daarbij tot de slotsom, dat beiden voldoen aan een behoefte tot geldsparen. De spaarbanken hebben in zijn gedachtengang tot taak het publiek op te voeden tot het *zuivere sparen*, zonder bepaaldelijk vooraf aangewezen doel, waarmede bevredigd wordt deels de geschapen behoefte van den mensch naar macht, deels een drang om voorzorgen te scheppen voor een onzekere toekomst, zonder zich scherp voor oogen te stellen aan welke eischen in die toekomst zal zijn te voldoen. De levensverzekering daarentegen bevredigt meer een vorm van *doel-sparen*, waarbij men weliswaar eveneens zorgt voor een onzekere toekomst, maar zich toch meer tracht te realiseeren, wat men in de toekomst meent noodig te hebben om aan zekere levensbehoeften te kunnen voldoen.

Spaarbank en levensverzekering-maatschappij ontmoeten elkaar nu in het bijzonder in die sfeer van kleine luiden, waar de spaarbank zijn inleggers zoekt en de levensverzekeringmaatschappij haar volksverzekering-clientèle uit recruteert. Op de spaargelden van deze laag der samenleving, die kwantitatief zeer belangrijk is, azen — aldus Prof. Holwerda op de Spaarbankdag — beide instituten; voorzover de verzekeringmaatschappij in de volksverzekeringssfeer kapitaalverzekeringen afsluit zijn de beide instituten hier in volle concurrentie.

¹⁾ Blz. 60 en 488.

²⁾ Spreker is oud-Directeur van de Nutsspaarbank in Den Haag.

Maar concurrentie — mits niet ontaardend in een meedoogenloozen strijd op het leven — kan zeer stimulerend en slijdend werken en heeft nu allerm minst samenwerking uit te sluiten. Die samenwerking kan dan speciaal daar ontstaan, waar de daden van den een de bedrijfsvoering van den ander gunstig beïnvloeden; dus in dit geval of de kosten van de dienstverlening verlagen, dan wel het volume van de af te sluiten transacties vergrooten. Zoo redeneerend komt men tot een tweetal mogelijkheden van samenwerking:

1o. de spaarbanken kunnen — voorzover zij tenminste reeds een eigen ophaaldienst hebben — ervoor zorgdragen, dat het saldo van hun spaarders, die een verzekering hebben afgesloten, telkenmale bij het vervallen van de premie voldoende groot is om het verschuldigde premiebedrag daaruit te voldoen, resp. het afsluiten van kleine kapitaalverzekeringen door hun inleggers aanmoedigen;

2o. de levensverzekeringmaatschappijen kunnen, door een doeltreffende propaganda, bevorderen, dat de uitbetaalde (kleine) kapitalen van tot uitkeering komende posten aanleiding geven tot een storting bij de spaarbanken.

Het eerste middel zou inderdaad voor de levensverzekeringmaatschappijen eenige kostenverlaging kunnen veroorzaken; een kostendaling, die overigens slechts van belang kan zijn als het aantal posten, dat langs dien weg betaald wordt voldoende groot is. Daar staat evenwel tegenover, dat de ervaring leerde (juist bij de volksverzekering) hoe belangrijk, zoowel voor het verval van posten als voor de verkrijging van nieuwe posten, het regelmatig contact van de veld-dienst met de verzekerden is. Voor de spaarbank kan van deze combinatie een bezwaar zijn, dat het een sterke kostenstijging met zich brengt. Als tenslotte niet anders bereikt wordt, dan een overheveling van onkosten van het eene instituut naar het andere, dan is van maatschappelijk standpunt bezien geen enkel voordeel verkregen! Spaarbanken kunnen haar sociale taak slechts dan goed vervullen als zij uiterst goedkoop en volkomen safe werken. Zij zijn zeer beperkt in de keuze van haar beleggingsobjecten; voor hen geldt à fortiori het woord van een nestor van het Nederlandsch bankwezen: „beleggen is iets zoo wegleggen, dat men het ongeschonden terugvindt!“ Wil len zij dus hieraan vasthouden — en ons Nederlandsch spaarbankwezen brengt dien gulden regel in praktijk — dan zullen zij met minimale kosten moeten werken om toch een bevredigend te achten rente aan haar inleggers te kunnen vergoeden.

Dit middel belooft dus weinig, wat ook bevestigd werd bij de gedachtenwisseling op de vergadering, waarbij bleek, dat hier slechts resultaat te verwachten is bij die groep van verzekerden, die jaar- of maandpremie toch reeds uit eigen initiatief op tijd voldoen, dus voor de z.g. „tusschenverzekering“. Dat het hier zeer wel kan en ook reeds is gelukt, bewees de mededeeling van den heer H. W. Bosch, dat door de Nutsspaarbank in Den Haag reeds maandelijks een driehonderd overboekingen uit dezen hoofde worden gedaan voor een bedrag van circa f 250.000 per jaar.

Bij dergelijke vormen van samenwerking zij evenwel de spaarbank voorzichtig. Het vastkoppelen van den naam van een spaarbank aan een bepaalde levensverzekeringmaatschappij is voor de zelfstandigheid van de spaarbank ongewenscht en wekt ook licht bij het publiek ongewenschte associaties. De spaarbank blijve — aldus Mr. L. F. A. M. van Ogtrop in het debat — zich sieren met het witte kleed der onbaatzuchtigheid en den pluim der onafhankelijkheid.

Soortgelijke overwegingen brachten Mr. E. Land er ook toe om in zijn prae-advies de samenwerking van een bepaalde spaarbank met een bepaalde levensverzekeringmaatschappij af te wijzen en — hoewel allerm minst blind voor de gebreken van de „Vrijwillige Ouderdomsverzekering“, welke krachtens de Ouderdomswet 1919 bij de Rijksverzekeringsbank kan wor-

den afgesloten¹⁾ — toch te concluderen, dat samenwerking van de spaarbanken met de V.O.V., gelet op het daarbij betrokken sociale belang, wenschelijk is.

Professor Holwerda bleek in de vergadering een iets afwijkend standpunt in te nemen. Hoewel deze spreker de zelfstandigheid en onafhankelijkheid van de spaarbanken eveneens als een kostbaar goed beschouwde — haar vrijheid wordt door den verzekeraar vaak benijd! — en dus kon medegaan met de opvatting, dat een spaarbank zich niet behoort te binden aan één levensverzekeringmaatschappij, was hij daarentegen toch van opinie, dat samengaan met de V.O.V. een minstens even groote aanval op die kostbare vrijheid beduidt en het begin zou zijn van een overheidsinmenging in het spaarbankwezen.

Nog grooter bezwaar zag Prof. Holwerda in het feit, dat samengaan met de V.O.V. zou beduiden een sterk naar voren brengen van de pensioengedachte. Zolang de oplossing nog niet gevonden is hoe de daarvoor feitelijk benodigde fondsen te investeren en daardoor nog niet duidelijk is, hoe in de toekomst die pensioensbeloften zullen kunnen worden ingelost — pensioen is tenslotte altijd een stuk van het volksinkomen, dat de productieven voor de niet meer productieven moeten afzonderen²⁾ — acht Prof. Holwerda het zeer onverantwoordelijk de pensioengedachte te propageeren en daarmee de groeiende renteniers-mentaliteit van ons volk te stimuleren. Dit streven zou allerm minst in overeenstemming te brengen zijn met de sociale taak der spaarbanken.

Het eenig doel van de gezochte samenwerking, concludeerde Prof. Holwerda, is een weg te vinden om te komen tot een reële besparing in kosten voor de diensten der kleine verzekeraars aan te bieden; die weg is thans nog niet duidelijk, doch als een iegelijk in spaarbankwezen en levensverzekeringsbedrijf daarop zijn aandacht gericht houdt, dan is te verwachten, dat eerlang de oplossing wel wordt gevonden.

Door het probleem scherp te stellen en de gedachten van alle deelnemers op deze kwestie te richten, heeft de jongste vergadering van den Spaarbankbond een nuttig werk verricht. Moge het de staande de vergadering onder leiding van Mr. L. F. A. M. van Ogtrop gevormde studiec ommissie gegeven zijn: te rechter tijd de juiste oplossing aan te geven.

COOL.

¹⁾ Zie zijn prae-advies blz. 64 laatste alinea.

²⁾ Prae-advies Holwerda, blz. 13 en v.v.

OORZAKEN VAN DE VERSCHUIVINGEN OP DE HYPOTHEEKMARKT VOOR WONINGEN.

De moeilijkheden, waarin de hypotheekbanken als groep op het oogenblik verkeerden, vloeien voor een belangrijk deel voort uit de verschuivingen, welke zich in de laatste jaren op de hypotheekmarkt voltrekken en zoowel van de vraag- als van de aanbod-zijde uitgaan.

Wijzigingen op de hypotheekmarkt uitgaande van de vraagzijde.

In de eerste jaren van de depressie vertoonden de huren van arbeiders- en middenstandswoningen in Nederland over het algemeen een stijgende tendens. Dit ging gepaard met dalende bouwkosten, (dalende prijzen van materialen en dalende loonen) en een verbetering van de woningaccomodatie. Nog afgezien van het meerdere comfort van de nieuwe huizen, deden deze nog een lagere huur dan de oude huizen. De bouwbedrijvigheid heeft zich dan ook in Nederland — afgezien van een stagnatie aan het einde van 1931 en het begin van 1932 als gevolg van een tijdelijke credietcrisis na den val van het Pond Sterling — tot ver in de depressie (1935) op een betrekkelijk hoog peil kunnen handhaven, dank zij ook de ruime middelen, die op de hypotheekmarkt

beschikbaar waren. Vraag en aanbod bewogen zich beide op een hoog niveau.

Tengevolge van de dalende koopkracht van de bevolking, die zich uitte in een dalende vraag naar woningen eenerzijds, de groote bouwactiviteit anderzijds, werd het evenwicht op de woningmarkt geheel verstoord. Het aantal leegstaande woningen nam, vooral in de groote steden, zeer aanzienlijk toe, de waarde van de oude huizen begon snel te dalen en vele huiseigenaren, die de vaste lasten niet meer konden voldoen, geraakten in moeilijkheden. Dit was vooral het geval met de huizenblokken in de groote steden, waarop voornamelijk door de hypotheekbanken hypotheek was verstrekt. De hypotheecaire geldschietters werden, mede door regeeringsplannen (Juli 1935) tot gedwongen verlaging van de hypotheekrente, terughoudend en de bouwbedrijvigheid nam daardoor snel af. Na de depreciatie keerde het vertrouwen van de hypotheekgevers weliswaar terug, maar door de gestegen bouwkosten en het groote aantal leegstaande woningen bleef de bouwbedrijvigheid zich ook in 1937 op een laag peil bewegen.

De twee genoemde verschijnselen — dalende prijzen van woningen¹⁾ en verminderde bouwbedrijvigheid — hebben, afgezien van de moeilijkheden, die hieruit voor de hypotheekbanken ontstonden tengevolge van de waardedaling van de onderpanden, vooral de vraag naar hypotheeksterk doen verminderen. Om dit aan te toonen hebben wij vanaf 1929 een schatting gemaakt van de waarde van den nieuwbouw.

	Waarde van de nieuwe woningen ²⁾ in mill. guldens	90 % v/h aant. woningen met 60 % hyp. belast in mill. guldens
1929	179	97
1930	179	97
1931	180	97
1932	109	60
1933	142	77
1934	138	74
1935	116	62
1936	80	43
1937	104	60

In de laatste kolom hebben wij een schatting gemaakt van de vraag naar hypotheeksterk. In 1936 en 1937 was deze vraag bijna de helft van die in de periode 1929 tot 1931. Hoewel de bouwbedrijvigheid in het begin van dit jaar grooter is dan die in de beide vorige jaren, zal daaruit waarschijnlijk niet een grootere vraag naar hypotheeksterk voortvloeien in verband met het verschijnsel, dat verschillende levensverzekeringmaatschappijen zelf woningen laten bouwen.

Wijzigingen op de hypotheekmarkt uitgaande van de aanbodzijde.

Gemakshalve nemen wij aan, dat de hypotheeksterk na vijf jaren automatisch verlengd worden. Afgezien van deze bedragen, bestaat het aanbod op de hypotheekmarkt uit twee deelen:

1e. aflossingen. Elk jaar wordt gewoonlijk 2 pCt. afgelost, dat dus opnieuw beschikbaar is voor hypotheecaire belegging.

2e. Dat deel van de jaarlijksche besparingen en beschikbare middelen, dat op de hypotheekmarkt wordt aangeboden.

Ad 1. Indien aangenomen wordt, dat elk jaar 2 pCt. wordt afgelost, dan zou er in 1935 een bedrag van f 68 miljoen (2 pCt. van f 3.4 milliard, het totaal uitstaande bedrag op de hypotheekmarkt) beschikbaar zijn geweest³⁾.

¹⁾ Wij moeten hier generaliseeren. De waardedaling van groote huizen is veel eerder ingetreden dan die van middenstandswoningen en ook eerder beëindigd. Verder spelen bij de prijsvorming van huizen nog speciale factoren een belangrijke rol, waardoor op het oogenblik naast prijsstijgingen ook prijsdalingen voorkomen.

²⁾ Geschat op grond van de berekeningen, die gemaakt zijn in „De Nederlandsche Conjunctuur” van Mei 1935, blz. 19.

³⁾ Men zie ons artikel „Omvang en samenstelling van de hypotheekmarkt voor woningen” in E.-S.B. van 22 Juni jl.

Dit bedrag is — op basis van de door ons gemaakte schattingen — reeds grooter dan de geheele vraag naar hypotheecaire credieten in dat jaar en hetzelfde geldt waarschijnlijk voor 1936 en 1937, toen de vraag nog kleiner was (zie onze berekening in de laatste kolom van bovenstaande tabel). Er zou dus, zuiver kwantitatief gezien, in de laatste jaren geen plaats zijn geweest voor het toevloeien van nieuwe besparingen naar de hypotheekmarkt.

In werkelijkheid wordt echter niet altijd 2 pCt. afgelost en bovendien zijn de moeilijkheden voor vele huiseigenaren in de laatste jaren zoo toegenomen, dat zij in het geheel niets meer of minder dan 2 pCt. aflossen¹⁾. Het bedrag aan aflossingen, dat thans vrijkomt, is daarom geringer dan f 68 miljoen. Hoe dit ook zij, in elk geval blijkt uit deze gegevens, welke op *schattingen* berusten, dat het aanbod van afgeloste bedragen de totale vraag naar nieuwe hypotheeksterk schijnt te benaderen, zoodat voor nieuwe besparingen op dit gebied weinig emploti bestaat.

Ad 2. In werkelijkheid zal niet het geheele bedrag aan aflossingen op de hypotheekmarkt worden herbelegd. Er zijn natuurlijk allerlei verschuivingen, mede in verband met de te bedingen rente. Tengevolge van den overvloed van kapitaal is de concurrentie op de hypotheekmarkt zoo fel, dat de rente voor goede hypotheeksterk is gedaald.

Tot dusverre hebben wij aangenomen, dat elk hypotheekcontract na vijf jaren automatisch verlengd wordt. Tengevolge van de felle concurrentie is dit thans minder dan ooit het geval. Indien wij aannemen, dat alle contracten op vijf jaren luiden en gelijkelijk over elk jaar verdeeld zijn, dan moet dus per jaar voor $\frac{1}{5}$ van f 3.4 milliard is ongeveer f 700 miljoen, vernieuwd worden. De slechte debiteuren zijn weliswaar aan hun credietgevers gebonden (dit aantal is de laatste jaren sterk toegenomen), maar men kan veilig aannemen, dat in den laatsten tijd jaarlijksch voor veel hogere bedragen dan vroeger nieuwe overeenkomsten worden afgesloten.

Het betreft hier echter *verschuivingen*, daar de vraag naar nieuwe hypotheeksterk, op grond van onze berekening, zoo gering is, dat de aflossingen daarvoor geheel of bijna voldoende zijn. De besparingen kunnen dus in het geheel niet of slechts voor een zeer gering gedeelte op de hypotheekmarkt plaatsing vinden; voorzover nieuwe besparingen oude verdringen, blijft het probleem hetzelfde.

Deze conclusie, waartoe wij op grond van schattingen komen, wordt, wat dit gebied betreft, dus geheel bevestigd door het thans zoo brandende vraagstuk van het gebrek aan beleggingsmateriaal. De oorzaken hiervan laten wij buiten beschouwing.

Omvang en beteekenis van de verschuivingen op de hypotheekmarkt.

Tengevolge van den dalenden rentestand is de drang van de beleggers naar de hypotheekmarkt sterk toegenomen. Dit verschijnsel valt samen met een zeer geringe vraag naar nieuwe hypotheeksterk op de woningmarkt. De concurrentie moet zich dus uiten in verschuivingen tusschen de verschillende categorieën van geldgevers. Thans doet het geval zich voor, dat de vraag naar hypotheeksterk gering is en het aanbod van kapitaal groot, zoodat de duurste credietgevers uitgeschakeld worden.

Dit verschijnsel verklaart de moeilijke positie, waarin de hypotheekbanken als groep zich bevinden.

¹⁾ Op grond van de Crisis-hypotheekaflossingswet kunnen hypotheecaire debiteuren hun aflossing beperken tot 1 pCt. per jaar. Terloops zij opgemerkt, dat tengevolge van deze wet de waarde van hypotheecaire vorderingen — bij gelijkblijvende prijzen van het onderpand — wordt verzwakt, indien men aanneemt, dat 2 pCt. amortisatie overeenkomt met de noodzakelijke afschrijving. Het afschrijvingsvraagstuk van huizen is echter weer een probleem op zichzelf.

Tezamen bedragen haar uitzettingen ongeveer 30 pCt. van het totaal bedrag der uitstaande hypotheecaire leeningen. De besparingen bij de levensverzekeringmaatschappijen, spaarbanken, sociale fondsen enz. nemen regelmatig toe. Indien deze instellingen hetzelfde percentage van haar totale beleggingen op de hypotheekmarkt blijven uitzetten, beteekent dit een stijging van eenige tientallen miljoenen guldens per jaar, hetgeen bij een stabielen toestand van de uitstaande hypotheeken op de woningmarkt moet leiden tot een verdringing van de duurste credietgevers, dat over het algemeen de hypotheekbanken zijn. Nemen de hypotheecaire uitzettingen van de genoemde instellingen en fondsen ook nog *relatief* toe, dan wordt deze tendens nog versterkt.

Deze verschuiving tusschen de verschillende groepen op de hypotheekmarkt is reeds eenige jaren aan den gang. De daling van de uitstaande pandbrieven van hypotheekbanken, die in Nederland werken, vormt een bevestiging van dit verschijnsel.

Uitstaande pandbrieven van hypotheekbanken.	
Stijging tot 1932	Daling vanaf 1933
1925.. f 669 mill.	1933.. f 987 mill.
1929.. „ 909 „	1935.. „ 975 „
1930.. „ 979 „	1934.. „ 922 „
1931.. „ 996 „	1936.. „ 901 „
1932.. „ 999 „	1937.. „ 850 „

In de laatste 5 jaren zijn de uitstaande pandbrieven met f 150 miljoen gedaald en deze daling zet zich thans nog onverminderd voort. Zoolang een aanzienlijke expansie van de bouwbedrijvigheid niet plaats vindt, de prijzen van woningen niet sterk stijgen, de afkeer van de groote beleggende instellingen voor langlopende obligaties blijft bestaan, de kapitaalrente op een laag niveau blijft, de beleggingsgewoonten van de groote instellingen en fondsen niet veranderen en de besparingen op een hoog niveau blijven, zullen verschuivingen op de hypotheekmarkt plaats vinden.

Hoewel de positie van de hypotheekbanken als groep door deze verschuivingen wordt aangetast, beteekent dit geenszins, dat alle hypotheekbanken hieronder lijden. De sterkste hypotheekbanken hebben de rente van haar pandbrieven reeds aanzienlijk — dit proces is nog steeds aan den gang — kunnen verlagen en zijn zodoende in staat met de andere groote instellingen en fondsen te concurreren. Het is zelfs mogelijk, dat de krachtigste hypotheekbanken tegenover de levensverzekeringmaatschappijen in een sterker positie komen als vroeger.

In hoeverre deze verschuivingen ook van invloed zijn op de door particulieren verstrekte hypotheeken, valt niet na te gaan. De aflossing van pandbrieven beteekent een vermindering van de indirecte beteekenis van de particuliere beleggers, omdat deze het grootste deel van de pandbrieven houden. In welke mate hun directe positie op de hypotheekmarkt wordt aangetast door de recente verschuivingen valt ten gevolge van gebrek aan gegevens niet te beoordeelen.

Het zou van veel belang zijn, indien de door ons gemaakte schattingen en vereenvoudigingen verbeterd of door juiste gegevens vervangen konden worden, niet alleen voor één bepaald jaar, maar voor een reeks van jaren, omdat daardoor meer bekend zou worden over een belangrijk onderdeel van de kapitaalmarkt in Nederland, dat in de laatste jaren zoo sterk de aandacht trekt.

Evenmin valt nauwkeurig na te gaan, hoe thans de verhoudingen op de hypotheekmarkt zijn. Bovendien is het proces van verschuivingen nog in vollen gang. Van belang is evenwel, dat de levensverzekeringmaatschappijen hoe langer hoe meer, zoowel indirect als direct, belang krijgen bij de woningmarkt. Dit verschijnsel is niet zonder beteekenis.

v. d. V.

HET CENTRALE VLEGVELD.

In dit weekblad¹⁾ zijn enkele artikelen verschenen over de plannen van de Regeering tot stichting van een centraal vliegveld. Deze verhandelingen vormen enerzijds pleidooien voor de stichting van een nieuw veld en anderzijds voor het behoud van de locale vliegvelden Schiphol en Waalhaven, terwijl, ingeval van stichting van een centrale luchthaven, Schiphol hiervoor in aanmerking wordt gebracht en aan Waalhaven respectievelijk een daarvoor in de plaats komende Rotterdamse luchthaven op den Rechter Maasoever, de rol van secundaire haven voor binnenlandsch verkeer en korte buitenlandsche verbindingen (speciaal met Londen) wordt toegedacht. Het schijnt gewenscht dit probleem, in aansluiting aan het artikel van den heer Vermeij, ook van Rotterdamse zijde nog eens nader te belichten. Het zal hiervoor noodig zijn zeer in het kort de historische ontwikkeling van de Rotterdamse luchthaven te memoreeren.

Onmiddellijk na het eindigen van den wereldoorlog, toen het burgerluchtverkeer zich begon te ontwikkelen, heeft Rotterdam als eerste Nederlandsche gemeente het initiatief genomen tot de stichting van een eigen luchthaven. Reeds op 9 October 1919 werd door den Gemeenteraad het desbetreffende besluit genomen, in Juli 1920 werd de luchtpostdienst op Londen geopend en in Maart 1921 werd Waalhaven officieel in gebruik genomen. Gezien de weinige teekening, die het burgerluchtverkeer toen in zijn ontwikkeling toonde, legde men een vliegveld aan, dat tevens (voor zoover toen te overzien was) voor watervliegtuigen dienst zou kunnen doen en gaf aan het geheele plan een provisorisch karakter met het doel, zoodra de omstandigheden dit noodig zouden doen blijken, over te gaan tot de stichting van een definitieve luchthaven. Dit blijkt wel uit de woorden, waarmede het betreffende voorstel bij den Raad werd ingediend:

„Zoowel met het oog op de velerlei onzekerheid, die ten aanzien van de ontwikkeling van het luchtverkeer bestaat, als om het *tijdelijk karakter*, hetwelk het vliegterrein zal hebben, is het ontwerp zoo eenvoudig mogelijk gehouden.” Men meent echter met het nemen van maatregelen niet te mogen wachten, „teneinde Rotterdam in het luchtverkeer een voor-sprong te verzekeren.”

Wanneer men nu de geschiedenis van Waalhaven nagaat, ziet men, dat omstreeks 1924, toen in de ontwikkeling van het luchtverkeer eenige teekening begon te komen, Rotterdam plannen maakte, over te gaan tot den bij de stichting in uitzicht gestelden ombouw van Waalhaven tot een permanente luchthaven, respectievelijk stichting van een definitief vliegveld op den Rechter Maasoever. Op dit oogenblik werden echter op verlangen van den toenmaligen Minister van Waterstaat, onderhandelingen geopend met Den Haag over een gemeenschappelijk vliegveld. Daar niet te voorzien was, dat deze zich over een tiental jaren zouden uitstreken, doch de stichting van een gemeenschappelijke luchthaven binnen enkele jaren verwacht mocht worden, werden de plannen tot uitbreiding respectievelijk vervanging van Waalhaven voorloopig aangehouden. Dit bracht echter reeds aanstonds nadeelen voor Rotterdam met zich mede; zoo werd bijv. de centrale werkplaats van de K.L.M. overgebracht naar Schiphol. Gedurende de volgende jaren breidde de burgerluchtvaart zich steeds meer uit en verlangde verhoogde accommodatie; het was Rotterdam niet mogelijk in verband met de hierboven genoemde omstandigheden aan het luchtverkeer deze faciliteiten te verschaffen; dit was dus gedwongen zich naar elders i.c. op Schiphol, te oriënteren.

Nadat in 1934 het vliegveld Delft niet voor uitvoering met behulp van het Werkfonds in aanmerking kwam, was aan deze lijdensgeschiedenis een eind gekomen. Kort daarop trok de gemeente Den Haag,

¹⁾ Zie E.-S.B. van 1 en 15 Juni jl.

te wier behoefte deze onderhandelingen door het Rijk geopend waren, zich practisch terug, zoodat de offering en terugstelling van Rotterdam gedurende tien jaren geheel doelloos bleken. Ondertusschen had deze beslissing het voordeel, dat Rotterdam, thans weer alleen op eigen krachten aangewezen, als in 1919 de zaak energiek aanpakte en dat evenals toen, binnen korten tijd weer een plan voor een eigen moderne luchthaven ter uitvoering gereed lag.

De historische ontwikkeling resumeerend, kan men 3 tijdvakken onderscheiden:

1e. tijdvak 1919—1924. Rotterdam sticht de eerste luchthaven voor civiel verkeer in Nederland. Deze haven krijgt een steeds toenemend verkeer; de outillage is voorbeeldig, zoodat Waalhaven een eerste plaats onder de Europeesche vliegvelden inneemt.

2e. tijdvak 1924—1934. Op verlangen van het Rijk worden onderhandelingen met Den Haag gevoerd, waardoor de moderniseering van Waalhaven achterwege blijft. Het aanwezige verkeer en de technische dienst van de K.L.M. gaan geheel of grotendeels naar Schiphol, waar ook de uitbreiding van het luchtverkeer practisch geheel terecht komt. De onderhandelingen loopen op niets uit en Den Haag trekt zich practisch terug.

3e. tijdvak 1934—1938. Rotterdam besluit tot stichting van een vliegveld in den Zestienhovenschen polder en verkrijgt op de uitgewerkte plannen de goedkeuring der Regeering. Eerst in laatste instantie komt onverwacht het idee van een centraal vliegveld op den voorgrond.

Kan men derhalve zeggen, dat Rotterdam op historische gronden een ontwijfelbaar recht heeft op een eigen luchthaven, ook de verkeerscijfers rechtvaardigen dezen eisch ten volle, zulks in afwijking van de oogenschijnlijk op grond van de grafieken voor de hand liggende conclusie. Zooals hierboven is aangevoerd, is de oriëntering van het verkeer op Schiphol gedurende den tijd 1924—1934 een gedwongen verschijnsel, door den technischen achterstand van Waalhaven ontstaan.

De thans bestaande verhouding in verkeer tusschen Schiphol en Rotterdam is dus niet ontstaan, zooals Mr. Vegting aangeeft¹⁾, door het natuurlijke aanbod van betalende lading in beide luchthavens. Integendeel, de eerst gestichte haven Waalhaven is in haar natuurlijke groei kunstmatig belemmerd, terwijl daardoor de groei van Schiphol grooter is geweest dan bij vrije ontwikkeling van beide luchthavens het geval zou zijn geweest. Op grond hiervan kan uit de vergelijking van vervoercijfers niet geconcludeerd worden tot de verhouding van de werkelijk aanwezige mogelijkheden voor beide luchthavens. Mr. Vegting schrijft, dat de K.L.M. niet alleen voor Schiphol, doch ook voor Waalhaven belangstelling heeft getoond; dit kan niet ontkend worden, doch hierbij dient niet uit het oog verloren te worden, dat de ongunstige toestanden op Waalhaven het aan de K.L.M. niet mogelijk maakten, deze belangstelling in daden om te zetten; de steeds grooter wordende achterstand in de outillage van Waalhaven dwong de K.L.M. tot concentratie op dat veld, waar haar de voor de uitoefening van haar bedrijf noodige faciliteiten gegeven werden, nl. Schiphol. Of dit voor de K.L.M. een onverdeeld voordeel is geweest, moge hier verder buiten beschouwing blijven.

De toestand op Waalhaven is dus zoo, dat bij voldoende verbindingen veel meer personen en vracht vervoerd zouden kunnen worden dan tot nog toe het geval was; het op de Rotterdamsche luchthaven aangewezen gebied bergt veel grootere mogelijkheden in zich. Er zijn verschillende verladere, die tot nog toe van andere vervoermiddelen gebruik maakten; doch die voor de luchtvaart gewonnen kunnen worden. Voor weder andere bedrijven is een stijging van het

¹⁾ E.-S.B. van 15 Juni jl.

vervoer te wachten bij betere verbindingen. In dit verband moge genoemd worden het transport van groenten en bloemen uit het Westland. Daar hierbij de tijdfactor een zeer groote rol speelt, is een centraal vliegveld op de thans gedachte plaats hiervoor zeker ongunstiger dan het bij Overschie geprojecteerde.

Hoe groot de in dit opzicht aanwezige mogelijkheden zijn, bewijst onderstaand staatje, dat een overzicht geeft van de vervoerde passagiers, post en vracht over de eerste 5 maanden van 1938 en de overeenkomstige maanden in 1937 (tusschen haakjes):

Waalh.	Passagiers	Vracht in kg.	Post in kg.
Januari	605 (318)	18.505 (8.079)	9.687 (5.554)
Febr. ..	914 (306)	17.294 (6.872)	8.820 (7.020)
Maart..	1.654 (653)	28.840 (9.472)	10.314 (7.901)
April ..	2.791 (1.123)	37.072 (13.840)	16.445 (9.752)
Mei	3.330 (1.813)	47.435 (16.999)	17.274 (9.609)
Schiphol:			
Jan. ..	1.631 (—)	93.243 (56.346)	36.538 (27.294)
Febr. ..	2.308 (2.209)	95.936 (58.725)	37.271 (34.130)
Maart..	3.797 (3.454)	136.304 (78.012)	43.809 (36.797)
April ..	4.716 (5.047)	141.606 (105.839)	46.544 (39.076)

Hierbij dient nog bedacht te worden, dat in Schiphol de transitopassagiers dubbel geteld worden en in Waalhaven enkel, zoodat de verschillen in het aantal passagiers kleiner zijn dan uit een oppervlakkige beschouwing der cijfers zou volgen.

Bij vergelijking van deze cijfers wordt voorts opgemerkt, dat Rotterdam in den winter 1937/38 en in den zomer 1938 meer directe verbindingen gekregen heeft, terwijl tevoren het verkeer geheel op Schiphol geconcentreerd was.

Hieruit blijkt wel duidelijk, dat de verbeterde vervoersmogelijkheid onmiddellijk geleid heeft tot een vergroot aanbod van betalende lading, hetgeen bewijst, dat de aanvoercapaciteit van het Rotterdamsche gebied nog geenszins bereikt is, en dat een niet onbelangrijk deel van het Amsterdamsche verkeer afkomstig was uit gebieden, die op het Rotterdamsche vliegveld zijn aangewezen. Op grond van deze overwegingen kan dus beweerd worden, dat de vergelijkende cijfers een voor de Amsterdamsche luchthaven geflatteerd beeld geven en dat het Rotterdamsche vliegveld een plaats van meer beteekenis inneemt dan uit deze cijfers zou kunnen worden geconcludeerd.

Dat desondanks Rotterdam, hoever op historische gronden ook het tegendeel gerechtvaardigd zou zijn, geenszins de door Mr. Van der Valk gevreesde „luchthaven met internationale aspiraties” wil stichten, volgt uit het voorstel van Burgemeester en Wethouders aan den Raad der Gemeente tot stichting van het nieuwe vliegveld, waar het College schrijft: „dat „het plan geenszins beoogt een vliegveld van de „allereerste orde te bouwen, doch dat slechts bedoeld „wordt een luchthaven te stichten, die aan het luchtverkeer onder alle omstandigheden de vereischte veiligheid biedt.”

Hieruit blijkt voldoende, dat Rotterdam slechts reële doeleinden nastreeft en dat, al zal de „secundaire luchthaven” wel een belangrijker rol spelen dan Mr. Vegting haar meent te kunnen toedenken, beide vliegvelden naast elkaar bestaansrecht hebben, zonder dat een concurrentie, anders dan in den vorm van „een gezonde, tot de grootst mogelijke energie en ondernemingslust prikkelende, vriendschappelijke rivaliteit”¹⁾ deze verhouding behoef te vertroebelen.

Ir. J. F. W. BURKIJ.

Ingenieur van den Gemeentelijken Technischen Dienst te Rotterdam.

¹⁾ C. Vermeij E.-S.B. 1 Juni jl.

VERBINDEND VERKLARING ONDERNEMERSOVEREENKOMST AFZET GERAFFINEERD ZOUT.

De Nederlandsche Staatscourant van 13 Juni 1938 No. 112 bevat de Ministerieele beschikking, waarbij de ondernemersovereenkomst inzake geraffineerd zout voor consumptiedoeleinden voor verbruik in Nederland, aangegaan door

de N.V. J. J. Bouvy en Zoon's Zoutziederij „De Paauw”, te Amsterdam;

de N.V. De Leidsche Zoutkeet, te Leiden;

de Firma Jos. Marres, te Maastricht, en

de N.V. Rotterdamsche Zoutziederij v/h Kolff & Vis, te Rotterdam,

voor den tijd van 1 jaar algemeen verbindend verklaard is.

Deze beschikking, steunende op de Wet tot het Verbindend en Onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten van 24 Mei 1935, heeft terecht de aandacht getrokken, daar deze verbindendverklaring de eerste is, welke zoowel de quota als de prijzen in een bedrijf regelt en derhalve het bedrijf in vollen omvang controleert.

De finesses dezer regeling komen in genoemd nummer der Staatscourant voor, terwijl de gevolgde procedure door de zoojuist genoemde wet is vastgesteld: ik acht mij derhalve ontslagen van de noodzakelijkheid hierop nader in te gaan.

De feiten, die den Minister aanleiding hebben gegeven, deze beschikking uit te vaardigen, mogen hier echter een bespreking vinden.

Ontstaan van de zoutconventie.

Het zoutziedersbedrijf wordt sinds onheuglijke jaren in Nederland uitgeoefend. Eertijds werd het zout gewonnen uit zeewater, dat door middel van gradeerwerken langs natuurlijke weg ingedampt werd totdat een behoorlijke concentratie aan zout verkregen werd. Deze min of meer geconcentreerde pekkel werd daarna in ijzeren pannen ingedampt.

Deze zeer primitieve methode werd verbeterd door verwerking van het uit de buitenlandsche mijnen afkomstige ruwe steenzout. Dit steenzout wordt opgelost tot volledige concentratie en deze verzadigde pekkel in pannen ingedampt.

Door deze methode was men niet meer gebonden aan de zee kust, zoodat overal in het land zich grotere of kleinere ziederijen ontwikkelden. De techniek stond ook in dit bedrijf niet stil, zoodat circa 50 jaar geleden, naast het pannenbedrijf ook het verdampen van de pekkel in vacuo, dat het zoogenaamde vacuumzout levert, hier te lande bij de Firma Kolff & Vis te Rotterdam, ingang vond.

De moorddadige concurrentie tusschen deze bedrijven leidde weldra tot noodtoestanden, zoodat gezocht werd naar een middel deze bedrijven te „ordenen”, wat na veel besprekingen tenslotte gelukte, zoodat in 1897 opgericht werd „de Nederlandsche Zoutconventie”, omvattende alle toen ter tijd werkende ziederijen (pl.m. 50).

Deze conventie was gebaseerd op de toenmalige productie der verschillende ziederijen, terwijl de prijzen voor de verschillende soorten bindend werden vastgesteld.

Daar hier *quanta* werden vastgesteld (en geen quota) en het verbruik van geraffineerd zout in den loop der jaren aanmerkelijk toenam, werden deze basisquanta door de beter geoutilleerde ziederijen belangrijk overschreden, waartegenover een geldelijke compensatie voor kleine ziederijen stond. Deze conventie heeft zonder noemenswaardige schokken gunstig gewerkt tot het jaar 1918.

Oprichting van de Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie.

In het jaar 1917 werd door een combinatie van 4 personen, waarvan drie direct betrokken waren bij de N.V. Rotterdamsche Zoutziederij v/h. Kolff &

Vis, een aanvraag tot de Regeering gericht tot het verkrijgen van een concessie voor uitlooting van zoutlagen.

Deze aanvraag leidde tot het wetsontwerp, door den toenmaligen Minister Posthuma in de vergadering der Tweede Kamer van 15 Mei 1917 verdedigd. De Kamer had ernstige bezwaren tegen dit ontwerp, welke in hoofdzak hierop neerkwamen: Verleening eener concessie aan de grootste ziederij zou de andere ziederijen met ondergang bedreigen, daar de concessionaris de grondstof met zeer geringe kosten ter beschikking had, terwijl de andere ziederijen deze grondstof uit het buitenland moeten betrekken. Er werd betoogd, dat met het voortbestaan van een zeker aantal over het land verspreide ziederijen het algemeen belang gemoeid was en dat de voorziening van zout in tijd van oorlog, staking e.d. niet afhankelijk mocht zijn van ééne ziederij, die door haar ligging vlak bij de grens aan bijzondere gevaren is blootgesteld.

Dit wetsontwerp werd dan ook verworpen met 43 tegen 21 stemmen. In het tweede wetsontwerp, een jaar later ingediend, werd getracht aan bovengenoemde bezwaren tegemoet te komen. De Minister had overleg gepleegd met de Zout-Conventie en verklaarde woordelijk: „Overigens zijn ook juist tegenwoordigers der Zout Conventie in de combinatie opgenomen, teneinde het Bestuur der onderneming rekening te doen houden met de belangen der zoutzieders en de zoutvoorziening des lands, zoodat hierdoor ook ten opzichte van de mogelijkheid van het voortbestaan der ziederijen dit ontwerp aan de geopperde bezwaren tegemoet komt.”

Dit wetsontwerp werd aangenomen met 49 tegen 9 stemmen, waarna de oprichting der Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie volgde.

Verdere ontwikkeling.

Gevolg hiervan was een sterk vergroot binnenlandsch productie-apparaat. Teneinde hiervoor plaats in te ruimen kwam een overeenkomst tot stand, waarbij de zieders de helft van hun productie aan de K. N. Z. afstonden, waardoor de K. N. Z. in de gelegenheid werd gesteld direct met een capaciteit van 25.000 ton te beginnen. De zieders namen dit zout van de K. N. Z. af, waardoor dus ook de afzet gewaarborgd was. De K. N. Z. had in haar eerste pokken- en mazelenjaar, waarin de kwaliteit van haar product uiteraard niet prima was, derhalve het groote voordeel, dat zij, dank zij de zout-conventie haar product tegen behoorlijke prijzen kon plaatsen.

Daar de capaciteit der kleinere fabrieken tengevolge van deze regeling te klein werd voor een loonend bedrijf, werden in 1923 een groot aantal kleine ziederijen stilgelegd, welke als compensatie daarvoor een bevoorrechte positie als grossiers-afnemers der K.N.Z. verkregen. Er had dus in dat jaar een vrijwillige saneering dier industrie plaats.

Er bleven toen 6 ziederijen over, die een regeling op quota-basis verkregen, twee die gedeeltelijk mochten produceeren, terwijl de stilgelegde ziederijen agenten der K.N.Z. werden. De overige bepalingen der Z.C. bleven gehandhaafd.

De vernieuwing der conventie, welke wederom geheel in minnelijk overleg geregeld werd, heeft in het algemeen voldoening gegeven. Eerst in 1931 pakten zich de onweerswolken tezamen. Vanaf dien tijd begon de K.N.Z. zich meer op export toe te leggen en deze export richtte zich in eerste instantie op Duitsland. Dit land had in Nederland groote belangen door zijn leveringen van ruw zout aan de zieders, de visscherij en de industrie.

Na lang onderhandelen werd vastgesteld, dat de K.N.Z. een hoeveelheid van 6.250 ton geraffineerd zout ongehinderd in Duitsland mocht invoeren, terwijl Duitsland zich verbond geen geraffineerd zout naar Nederland te exporteeren.

Daar de K.N.Z. een quantum van 10.000 ton geëischt had, werden de Nederlandsche zieders door de K.N.Z. gedwongen van hun binnenlandschen afzet 3.500 ton ter beschikking der K.N.Z. te stellen. Deze eisch is ingewilligd, omdat de K.N.Z. dreigde de conventie anders niet te verlengen.

Deze 6.250 ton hebben in de hierop volgende lijdensjaren der conventie een belangrijke rol gespeeld. Duitschland verhoogde n.l. het invoerrecht op geraffineerd zout van 80 Pf. tot R.M. 2.40. Na moeizame onderhandelingen, waarin de zieders betrokken werden, die pressie moesten uitoefenen op hun leveranciers van ruw zout, werd voor de K.N.Z. in het Handelsverdrag 1934 de bepaling opgenomen, dat deze 6.250 ton konden worden ingevoerd tegen het oude tarief van 80 Pf., terwijl bij de clearing-overeenkomsten de voor alle andere artikelen gestelde beperking van den uitvoer (aanvankelijk pl.m. 40 pCt.) op zout niet werd toegepast.

Capaciteitsuitbreiding der K.N.Z.

Inmiddels besloot de K.N.Z. tot den bouw van een nieuwe fabriek te Hengelo met een capaciteit van 80.000 ton per jaar.

Oorspronkelijk had de K.N.Z. aan de Regeering medegedeeld, dat zij hare totaalcapaciteit van ongeveer 75.000 ton tot ongeveer 100.000 ton zou opvoeren. Plotseling veranderde zij echter van tactiek en verdubbelde zij hare productie-capaciteit, verhoogde deze zelfs onlangs tot 180.000 ton, omdat het zoutverbruik in Nederland in 1937 deze hoeveelheid bedroeg. Hierbij mag niet uit het oog verloren worden, dat hieronder begrepen is ongeveer 60.000 ton Duitsch mijnzout en 22.000 ton zeezout, gebruikt door diverse Nederlandsche industriën en visscherij, die om technische redenen niet of zeer moeilijk het K.N.Z. geraffineerde zout kunnen bezigen. Indien de K.N.Z. mede over een mijn-bedrijf beschikte, zou haar eisch om hare productie op te voeren tot de totale Nederlandsche consumptie zin hebben. Nu zij niet alle vereischte kwaliteiten kan leveren, is de begeerde hoeveelheid niet op deugdelijke gronden gebaseerd. De zieders staan hier echter uiteraard buiten. Wil de K.N.Z. den invoer van Duitsch mijnzout aanmerkelijk beperken en kan zij dit niet uit eigen kracht, dan zal zij de hulp der Regeering hiertoe moeten inroepen.

Bij de onderhandelingen over de afsluiting van het Nederlandsch-Duitsche handelsverdrag 1937 verzocht de K.N.Z. onze Regeering om te bewerken, dat haar in Nederland een aanmerkelijk vergrootte afzet werd toegestaan van zout aan Nederlandsche industriën en visscherij en een onbeperkte invoer in Scandinavië, waar de K.N.Z. zich bij vorige overeenkomsten vrijwillig beperkt had. Hoewel Duitschland eind 1936 bereid bleek, om in belangrijke mate aan de verlangens der K.N.Z. tegemoet te komen, bleef de K.N.Z. op onverminderde inwilliging harer eischen staan en verzocht onze Regeering om (daar zij haar zin niet kon doorzetten) in het Nederlandsch-Duitsche handelsverdrag 1937 de zoutclausule te schrappen. Zulks geschiedde, waarna de K.N.Z. besloot, om op andere wijze te trachten haar eischen door te zetten.

Zij eischte, dat de Nederlandsche zieders wederom een deel van hun afzet aan haar zouden afstaan (5.500 ton) en dat zij hun grondstoffen van de K.N.Z. zouden afnemen.

Inwilliging dezer eischen was uit den aard der zaak onmogelijk.

Immers: daar de K.N.Z. het uitloogstelsel toepast, beschikt zij niet over ruw zout, doch slechts over opgelost zout (pekkel). De afname van grondstof zou dus moeten plaats vinden in den vorm van pekkel of van het reeds geraffineerde product. De afname van pekkel heeft technisch onoverkomelijke bezwaren; de afname van het reeds geraffineerde product, dat in de ziederijen weer moet worden opgelost en daarna geraffineerd, is volkomen onlogisch. Trouwens wat

zou er van de onafhankelijkheid der zieders overblijven, wanneer deze hunne grondstof uitsluitend van hun concurrent zouden moeten betrekken?

Daarnevens zou Duitschland onmiddellijk beginnen met den import van geraffineerd zout tegen uiterst lage prijzen, daar dit land en ook Frankrijk, dat gedeeltelijk de zieders van hunne grondstof voorziet, hunne jarenlange belangen uitgeschakeld zouden zien.

De eenige oplossing hiervan zou zijn contingenttering van den invoer van geraffineerd zout of belangrijke verhooging van het invoerrecht.

Het behoeft geen betoog, dat de zieders er niet toe mochten overgaan, om aldus er toe mede te werken, dat een „zoutoorlog” met Duitschland en Frankrijk ontketend zou worden, waarvan zij de dupe zouden worden.

Einde der zoutconventie.

De zieders wezen op 29 Mei 1937 de eischen van de K.N.Z. dan ook van de hand, waarop de K.N.Z. de 40-jaren bestaande hebbende Zout-Conventie opzegde.

De Regeering bleek de bezwaren der zieders volkomen aan te voelen en voldeed aan hun verzoek om de door hen gemaakte (volgens het systeem der oude Zout-Conventie geconcepioneerde) ondernemersovereenkomst algemeen verbindend te verklaren.

Het spreekt wel vanzelf, dat de vier zieders niet tot de aanvraag om verbindendverklaring zouden zijn overgegaan, indien de strijd met de K.N.Z. met gelijke wapens zou kunnen gestreden worden. De K.N.Z. heeft echter een aanmerkelijken voorsprong op de zieders. Zij heeft als prijs voor de concessie aan den Staat slechts 150 aandelen behoeven te betalen.

Voert de K.N.Z. dus een strijd tegen de zieders, door het zout tegen kostprijs te leveren, dan krijgt de Staat in die strijdperiode geen dividend en ontvangt de K.N.Z. dus haar grondstof uit den Nederlandschen bodem voor niets (slechts kosten van oppompen).

De zieders moeten daarentegen hun grondstof uit het buitenland koopen.

De Regeering kon een dergelijken ongelijken strijd uiteraard niet toelaten.

De procedure voor de bindendverklaring omvat het hooren van alle belanghebbenden door de Commissie ex art. 8 der genoemde wet: de zoogenaamde Commissie Lieftinck. Deze hearing was voor de aanvragers een onverdeeld succes, daar alle belanghebbenden bij den zouthandel, zoowel grossiers als directe verbruikers, hunne volle ingenomenheid betuigden over de werking der juist 40-jarige Zout-Conventie en den wensch uitspraken, dat de chaos in den zouthandel, ontketend door de opzegging der conventie, spoedig tot het verleden zou behooren.

Deze waardeering voor de oude conventie is gegrond op het feit, dat deze nooit misbruik gemaakt heeft van hare macht en steeds een open oor gehad heeft voor de rechtmatige verlangens der afnemers.

De overweging van den Minister luidt dan ook, dat de verbindendverklaring geacht mag worden voor de economische verhoudingen in den betrokken bedrijfstak van overwegende betekenis te zijn, omdat daardoor een eind zal worden gemaakt aan een prijsstrijd, die in toenemende mate leidt tot ontwrichting van productie en distributie van zout.

Het algemeen belang wordt gemotiveerd, doordat verhinderd wordt dat een gedeelte van het productie-apparaat in den betrokken bedrijfstak op een door de huidige productie- en afzetverhoudingen niet gerechvaardigde wijze tot vernietiging wordt gedoemd!

Deze beide overwegingen zijn volkomen in overeenstemming met de hierboven geschetste feiten.

Dr. L. R. SINNIGE.

ALGEMEEN VERBINDENDVERKLARING VAN EEN ZOUTZIEDERSOVER- EENKOMST.¹⁾

Verhouding van de Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie tot de zieders.

Vanaf de oprichting van de K.N.Z. in 1918 heeft er een samenwerking (quoteregeling) bestaan tusschen de K.N.Z. en de zieders voor consumptiezout in Nederland, waardoor aan de zieders een bepaalde productie gewaarborgd was. De K.N.Z., die zich tot taak heeft gesteld de productie van de Nederlandsche zoutwinning op te voeren tot het cijfer van het Nederlandsche verbruik, zoekt de vergroting van haar afzet op het terrein van het industriezout en den export, waarbij dus de productie van de zieders onaangestast blijft.

Verhouding tot Duitsland.

Alle pogingen om op het genoemde program van de K.N.Z. overeenstemming met het Duitsche Zoutsyn-dicaat te bereiken, zijn mislukt. Duitsland heeft een invoerrecht op alle soorten zout, dat in Februari 1933 verhoogd werd van M. 0.80 per 100 kg tot M. 2.40, later tot M. 3.60 per 100 kg. Vanaf dien datum dateeren de moeilijkheden met Duitsland. In een Nederlandsch-Duitsch handelsverdrag²⁾ werd aan de K.N.Z. over haar bestaanden export naar Duitschland van 6.250 ton per jaar het oude invoerrecht van M. 0.80 toegestaan, en tevens bepaald:

- 1e. dat de K.N.Z. haar uitvoer naar Zweden en Noorwegen tot een bepaald cijfer zou beperken en
- 2e. dat de Nederlandsche Regeering aan den invoer van Duitsch zout geenerlei beperking in den weg zou leggen.

Het Duitsch syndicaat voert een felle concurrentie tegen de K.N.Z. en verkoopt industriezout in Nederland en andere vrije markten voor minder dan $\frac{1}{3}$ van de in Duitschland geldende prijzen. De genoemde bepalingen in het Nederlandsch-Duitsch handelsverdrag, betreffende de garantie aan Duitschland voor een vrijen invoer in Nederland en de beperking van den uitvoer van de K.N.Z. naar Zweden en Noorwegen vormden een zoodanige belemmering voor de K.N.Z. in den ongelijken strijd met Duitschland, dat deze bepalingen niet gehandhaafd konden worden; van Duitsche zijde is daarop het oude invoerrecht van M. 0.80 per 100 kg ingetrokken.

De verhouding is thans zoo, dat de K.N.Z. over haar door clearingsbepalingen beperkten zout-uitvoer naar Duitschland een invoerrecht betalen moet van M. 3.60 per 100 kg, terwijl Duitschland ca. 80.000 ton industriezout vrij van rechten naar Nederland uitvoert. De K.N.Z. mag in deze ongelijke behandeling niet berusten en moet gebruik maken van de middelen, waarover zij tegenover Duitschland beschikt.

De zieders betrokken tot dusverre de grondstof voor hun bedrijf hoofdzakelijk uit Duitschland ca. 30.000 ton per jaar. Deze grondstofafname is in de laatste jaren meermalen naar voren gebracht voor verkrijgen van redelijke voorwaarden voor den export van Ned. zout naar Duitschland. Nu Duitschland elke overeenstemming afwees, heeft de K.N.Z. van de zieders, welke zooals vermeld in hun productie door de K.N.Z. beschermd worden, verlangd, dat zij de grondstof niet meer van Duitschland, maar tegen gelijken prijs van de K.N.Z. af zouden nemen. Vier van de zeven zieders waren niet bereid aan deze voorwaarde voor verdere samenwerking te voldoen, waardoor de K.N.Z. zich genoodzaakt zag de Zout-Conventie te beëindigen. De tegen het gebruik van de grondstof

¹⁾ Ik wensch er hier nadrukkelijk op te wijzen, dat ik geen principieel tegenstander ben van ordening of van algemeen verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten in het algemeen; de verschillende bezwaren die ik hier naar voren zal brengen, hebben alleen betrekking op dit speciale geval.

²⁾ Van 15 December 1933.

van de K.N.Z. aangevoerde technische bezwaren zijn intusschen in de practijk ongegrond gebleken; de zieders, welke met het zout van de K.N.Z. hebben gewerkt, verkregen daarmede producten, die aan de hoogste eischen voldoen.

Een ander bezwaar, dat genoemd werd, was, dat het zout van de K.N.Z. door zijn groote zuiverheid geen raffinage meer behoeft, waarbij over het hoofd gezien werd, dat de K.N.Z. in de eerste plaats de als consumptiezout minder geschikte afvallen uit haar bedrijf als grondstof zou leveren en overigens dat het door de K.N.Z. als grondstof te leveren zout van een geheel ander kristaltype is dan de soorten, die over het algemeen in de bedrijven der zieders geproduceerd worden. Het gebruik van de niet duurdere grondstof van de K.N.Z. kan daarom zeker niet minder economisch genoemd worden dan het gebruik van het minder zuivere Duitsche ruwzout. Liever dan de K.N.Z. in zijn strijd tegen het Duitsche syndicaat te steunen door het afnemen van de grondstof bleven de vier zieders trouw aan hun Duitschen leverancier, daarbij steun zoekend in de Wet op het algemeen verbindendverklaren van ondernemersovereenkomsten. Een aanvraag tot verbindendverklaring van de vroegere zoutconventie kon niet in behandeling komen, dus maakten zij samen een overeenkomst tot verdeling van hun afzet in consumptiezout, welke overeenkomst eerst in werking zou treden na algemeen verbindend verklaring, welke inmiddels werd afgekondigd.

De verbindendverklaring treedt in een geschil tusschen bedrijfsgeenooten.

Ik meen te mogen betwijfelen of de Wet op het verbindend en onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten wel ooit bedoeld zal zijn om een geschil tusschen bedrijfsgeenooten als het onderhavige tot een eenzijdige oplossing te brengen. De Minister stelt zich nu op het standpunt, dat onze eisch inzake de grondstofafname onredelijk is en steunt door de verbindendverklaring de vier zieders en daardoor hun Duitsche grondstofleveranciers tegen de K.N.Z., terwijl in 1936 van regeeringszijde werd verklaard, dat het noodzakelijk zou zijn, de K.N.Z. door regeeringsmaatregelen in den ongelijken strijd tegen Duitschland te helpen.

De meerderheid wordt door een minderheid gebonden.

De vier aanvragers beschikken over een gezamenlijke productie van 33 pCt., terwijl de K.N.Z. alleen reeds over ruim 51 pCt. beschikt, ongerekend het quantum van hen, die zich aan de zijde van de K.N.Z. hebben gesteld. Hier is dus een minderheid, die een belangrijke meerderheid bindt. Merkwaardig is ook, dat deze minderheid in de Algemeene Zout Commissie, welke met de prijsvaststelling en de uitvoering van de overeenkomst is belast, over 10 van de 19 stemmen beschikt en de overige producenten, welke samen 67 pCt. van de productie hebben, over slechts 9 stemmen. Hoewel dezerzijds op deze onjuiste verhouding gewezen werd, heeft de Minister geen aanleiding gevonden hierin verandering te brengen.

Aard van de overeenkomst.

De overeenkomst heet te zijn een regeling voor den afzet; de niet produceerende leden van de vroegere zoutconventie, dus zij die hun bedrijven reeds gesloten hadden en het zout van de K.N.Z. afnamen, werden echter van de regeling geheel buitengesloten, daar alleen aan de producenten een afzetquote wordt toegekend op basis van hun afzet in 1934, 1935 en 1936, echter niet alleen van eigen product, doch blijkbaar ook voor de hoeveelheid K.N.Z. zout, die zij als handelaar hebben afgezet. Het gevolg hiervan is, dat zij ten koste van de K.N.Z. zich een grootere quote toekennen dan waarop zij op grond van hun

productie in de basisjaren aanspraak zouden kunnen maken. Om niet te uitvoerig te worden, laat ik andere eveneens groote nadeelen voor de K.N.Z. maar buiten bespreking. Alleen noem ik hier nog de boetebepaling, wegens overschrijding van de quote. Ook de vroegere Zoutconventie kende deze boetebepaling, welke, hoewel niet zuiver proportioneel, er toch rekening mee hield, dat een groote producent eerder tot een grotere overschrijding komt dan een kleine producent.

Bij de nieuwe regeling is met dit laatste in het geheel geen rekening gehouden, zoodat de K.N.Z. reeds bij een overschrijding van haar quote met 2 pCt. vervalt in een boete, welke tevens zeer verzwaaard is, terwijl een kleinere producent zijn quote zelfs met 30 pCt. zou kunnen overschrijden alsvorens in dezelfde boete te vervallen. Men begrijpt, dat deze boetebepaling voor de K.N.Z. zelfs bij een zoo nauwkeurig mogelijke naleving van de overeenkomst zeer nadeelig zal zijn, indien men weet, dat aan de producenten niet een vast quantum wordt toegekend, doch een percentage in de gezamenlijke aflevering, welke niet van te voren bekend is. Onze bezwaren tegen deze boeteregeling vonden bij den Minister echter geen gehoor.

Algemeen belang en economische verhoudingen.

Volgens de Wet moet de overeenkomst van overwegende beteekenis zijn voor den betreffenden bedrijfstak en moet het algemeen belang de verbindendverklaring eischen. Men zou mogen verwachten, dat waar een minderheid hier een meerderheid moet binden, aan deze beide eischen op sprekende wijze dient te worden voldaan en juist dit is naar mijn meening, zoowel wat betreft de eerste als de tweede eisch, geenszins het geval. De K.N.Z. beschikt over eigen grondstof en kan veel economischer produceeren dan de zieders.

De lagere prijzen, die het gevolg zijn van de concurrentie, kan men zeker niet in strijd met het algemeen belang noemen. Indien een prijsstrijd de verdwijning der zieders als producenten tengevolge zou hebben, hetgeen van regeeringszijde in 1936 de meest juiste oplossing werd genoemd, zou de zoutvoorziening niet in gevaar komen, daar te allen tijde en op alle plaatsen door de K.N.Z. voor voldoende zoutvoorraden kan worden gezorgd. Als overweging voor de verbindendverklaring van de zoutovereenkomst werd door den Minister ook genoemd de ontwrichting van de distributie van zout door den prijsstrijd. Kan men echter van ontwrichting van de distributie spreken, alleen op dezen grond, dat voor het zout, zooals voor de meeste levensmiddelen welke aan vrije concurrentie onderhevig zijn, regelingen omtrent verkoopprijzen en winstmarges ontbreken, indien overigens een prompte levering overal gewaarborgd is?

Onder algemeen belang moet naar mijn meening niet verstaan worden het belang van enkelingen als producenten en distributeurs, maar het belang van het geheele volk en dit is ongetwijfeld het meest gediend met een goedkope productie, zoowel om het belang van de massa als consument als om de perspectieven, die een zoo economisch mogelijk werkend bedrijf voor nieuwe werkgelegenheid opent.

Mijn conclusie is, dat deze verbindendverklaring de K.N.Z. onder curateele stelt van enkele kleinere zieders en hen steunt in het betrekken van hun grondstof van de door de verhoudingen van invoeren en invoerrechten reeds zoo sterk in het voordeel zijnde Deutsche zoutindustrie, welke daardoor in haar strijd tegen de K.N.Z. op de Nederlandsche en de buitenlandsche markten wordt gesterkt.

Ir. GEURT DE HAAS.

DE PLAATSING VAN NEDERLANDSCHE ARBEIDSKRACHTEN IN DUITSCHLAND.

De werkloosheid, als groot maatschappelijk euvel, is in Duitschland niet meer aanwezig. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat in Duitschland niet nog vele werklozen zouden zijn. Zoo zijn er enkele bedrijfstakken als bijv. de textielindustrie, waarin, door gebrek aan grondstoffen, de productie belangrijk is geremd, met het gevolg, dat de in deze branche gestoken kapitalen en kapitaalsgoederen (machines) zoowel als de vaste arbeidskrachten in deze industrie werkzaam, ook nu nog werkloos zijn. Het is niet dadelijk mogelijk om deze vaste arbeiders en andere leiding gevend of administratief personeel spoedig om te scholen of aan ander, voor hen geschikt werk te helpen. Vandaar ook in Duitschland nog werkloosheid als maatschappelijk verschijnsel. Het aantal werklozen wordt nog vergroot door arbeidskrachten, die door individueele omstandigheden (bijv. faillissement van den patroon) tijdelijk werkloos zijn.

Afgescheiden echter hiervan is de zichtbare werkloosheid als maatschappelijke ramp geheel verdwenen. Welke de oorzaken, welke de licht- en de schaduwzijden van dit verschijnsel zijn, behoeven wij hier niet te beoordeelen. Wij constateeren slechts feiten. In tal van bedrijfstakken met name in het bouwvak en op het platteland bestaat een nijpend gebrek aan geschikte arbeidskrachten. De landbouw komt in deze zeer drukke periode handen tekort. De veeboer vraagt melkers, maar kan deze niet krijgen.

Duitschland is zelf met man en macht aan het werk. Vrouwen- en kinderarbeid op het land is geen uitzondering. Italianen, Polen en Hollanders treft men overal. Zelfs gevangenen, onder politie-toezicht, zijn op het land aan den arbeid. Gaarne zou Duitschland nog veel meer vreemde arbeidskrachten aantrekken, wanneer maar niet de deviezen-nood bestond.

De elasticiteit van de productie binnen een bepaalde volkshuishouding wordt nu eenmaal, onder elk politiek systeem, bepaald door zekere factoren, waartoe ook behooren de beschikbare arbeidskrachten. Wanneer slechts één dezer factoren aan het einde van zijn capaciteit komt, is het met verdere expansie der productie gedaan. Vandaar dat de Deutsche werkgever, met hulp van den Deutschen Staat en van de openbare arbeidsbemiddeling op zoek is, ook naar nieuwe Nederlandsche arbeidskrachten.

Dit is op zichzelf volstrekt niet een nieuw verschijnsel. Vóór den wereldoorlog waren in de allerbeste jaren bijna twee maal honderd duizend Nederlanders, dikwijls in Nederlandsch gezinsverband, in Duitschland gevestigd of althans daar tijdelijk woonachtig.

In en vooral na den oorlog kwamen velen toch nog weer naar Nederland terug of zij werden in Duitschland armlastig. De ondersteuning van behoeftige Nederlanders in Duitschland werd een acuut vraagstuk. Het Rijk der Nederlanden moest zelf deze ondersteuning financieren en administreeeren. De behoeftigen werden later gesplitst in werklozen en armen. Ook de Nederlanders, die werkloos waren, hebben thans veelal opnieuw werk gevonden. Arme, behoeftige Nederlanders, waarvoor geen werk meer is te verkrijgen, zijn er in Duitschland helaas nog genoeg. Een uitnemend georganiseerde Nederlandsche rijksdienst heeft de zorg voor al deze behoeftigen, levende in het buitenland (Duitschland, België, Frankrijk en elders).

Thans echter stroomden weer Nederlandsche arbeiders naar Duitschland om te profiteeren van de goede loonen, met name in de bouwvakken. Een dertigduizend arbeiders vonden daar werk, maar ditmaal blijven de gezinnen in den regel thuis. De Nederlandsche arbeider gaat nu naar Duitschland om Nederlandsch geld te verdienen. Hij werkt in Duitschland om te sparen of hij wil geld oversturen naar huis.

Maar dit geheel nieuwe bestaan in den vreemde

levert ook vele risico's. Het zou waarlijk niet voor de eerste keer zijn, dat de Nederlander, die in het buitenland arbeid vond, met vele teleurstellingen „huis toe" keert. Rusland was een achttal jaren geleden een land van vele beloften, maar van nog méér teleurstelling. De Nederlandsche arbeider kan, ook zonder eigen schuld, in allerlei moeilijkheden komen. De karakters zijn nu eenmaal niet hetzelfde. Het Nederlandsche volkskarakter duldt moeilijker den teugel.

Derhalve is ook hier hulp van de Nederlandsche Regeering gewenscht. Plaatselijke ondersteuningscommissies in Nederland doen geheel verkeerd om op eigen houtje te trachten „hun" menschen in Duitschland te plaatsen. De Nederlanders moeten tegen elken vorm van verkeerde tewerkstelling worden beschermd. Sedert vele jaren is te Oberhausen een Nederlandsche Arbeidsbeurs gevestigd en slechts de daaraan verbonden Nederlandsche ambtenaren zijn in staat als arbeidsbemiddelaar op te treden.

En dat is zelfs niet de hoofdzaak. Wanneer een Nederlandsche arbeider door den Nederlandschen dienst in Duitschland werk heeft gevonden, moeten levens- en arbeidsvoorwaarden voortdurend worden gecontroleerd. Ook dat kan slechts alleen geschieden, althans alleen goed geschieden, door den Nederlandschen ambtelijken dienst in Duitschland.

Stellig is het, met name voor Nederlandsche grensbewoners, wel mogelijk om „op avontuur" in Duitschland werk te zoeken. Een enkele maal zal ook wel goed werk worden gevonden. Men hoort dan wellicht van den man, die vroeger in Nederland werkloos was, vele maanden niets meer... totdat hij wellicht in ééns zich meldt of in Duitschland of hier als armlastig.

Georganiseerde hulpverlening door den rijkdienst is het beste middel tot voorkoming van teleurstelling. Maar onder die voorwaarde is er in dezen tijd in Duitschland zooveel werk voor Nederlandsche arbeiders als de Deutsche deviezenpositie toelaat.

C. W. DE VRIES.

WETTELIJKE BEPALINGEN INZAKE PRIJSDISCRIMINATIE IN DE VEREENIGDE STATEN.

Op 19 Juni 1936 is in de Vereenigde Staten de *Robinson-Patman Anti-Price Discrimination Act* van kracht geworden, die, door amendeering van de *Clayton Act*¹⁾ van 1914, zooals haar naam reeds te kennen geeft, verbiedt voor dezelfde goederen verschillende prijzen vast te stellen voor verschillende koopers. Deze wet beoogde in hoofdzaak de groote winkelmaatschappijen bij haar inkooppolitiek zekere restricties op te leggen, nadat een door het Amerikaansch Congres ingesteld, desbetreffend onderzoek had aan het licht gebracht, dat de „chains" in groote mate profiteerden van allerlei extra, geheime kortingen, provisies, „advertising-allowances" enz., die de met hen concurrerende zelfstandige tusschenhandelaren en detailisten niet van hun leveranciers ontvingen. Door prijsdiscriminatie te verbieden wil de Robinson-Patman Act dus de toepassing van het beginsel: gelijke kansen voor onderlinge concurrenten, helpen bevorderen.

Wij willen hieronder enkele bepalingen dezer wet, alsmede een voorbeeld van haar toepassing nader beschouwen en tevens daarbij stilstaan bij de taak van de *Federal Trade Commission* bij deze materie, terwijl ook opvattingen van den Amerikaanschen rechter inzake toelaatbaarheid van prijsdiscriminatie met betrekking tot een andere wet in dit verband onze aandacht vragen.

* * *

De Robinson-Patman Act richt zich tegen prijsdiscriminatie voor zoover hiervan gevolg kan zijn het

¹⁾ An Act to supplement existing laws against unlawful restraints and monopolies, and for other purposes.

verzwakken of beperken der concurrentie of het in de hand werken van het scheppen van een monopolie:

„That it shall be unlawful for any person engaged in commerce in the course of such commerce, either directly or indirectly, to discriminate in price between different purchasers of commodities of like grade and quality, where either or any of the purchases involved in such discrimination are in commerce, where such commodities are sold for use, consumption, or resale within the United States or any Territory thereof or the District of Columbia or any insular possession or other place under the jurisdiction of the United States, and where the effect of such discrimination may be substantially to lessen competition or tend to create a monopoly in any line of commerce, or to injure, destroy, or prevent competition with any person who either grants or knowingly receives the benefit of such discrimination or with customers of either of them."

Prijzverschillen, die zich baseeren op verschillen in productie- of distributiekosten, in verband met verschillende methoden waarop of hoeveelheden waarin de goederen worden verkocht of geleverd, blijven echter geoorloofd, want de wet vervolgt:

„Provided, That nothing herein contained shall prevent differentials which make only due allowance for differences in the cost of manufacture, sale or delivery resulting from the differing methods or quantities in which such commodities are to such purchasers sold or delivered."

Een volgende bepaling geeft evenwel in bepaalde gevallen aan de Federal Trade Commission het recht zelf kwantiteitslimieten vast te stellen met betrekking tot bepaalde goederen, nl.:

„... where it finds that available purchasers in greater quantities are so few as to render differentials on account thereof unjustly discriminatory or promotive of monopoly in any line of commerce; and the foregoing shall then not be construed to permit differentials based on differences in quantities greater than those so fixed and established."

Groote invloed op de wijze van organisatie van den inkoop zal ook kunnen hebben de toepassing van de z.g. brokerage-clause der wet. Deze richt zich tegen het verlenen van kortingen of vergoedingen aan tusschenschakels (personen of organisaties), welke wel als zoodanig optreden doch eigenlijk als tusschenschakel voor het tot standkomen der transactie geen diensten bewijzen en direct of indirect optreden ten behoeve van of onder contrôle staan van den koper:

„That it shall be unlawful for any person engaged in commerce, in the course of such commerce, to pay or grant, or to receive or accept, anything of value as a commission, brokerage, or other compensation, or any allowance or discount in lieu thereof, except for services rendered in connection with the sale or purchase of goods, wares or merchandise, either to the other party to such transaction or to an agent, representative, or other intermediary therein where such intermediary is acting in fact for or in behalf, or is subject to the direct or indirect control, of any party to such transaction other than the person by whom such compensation is so granted or paid."

* * *

Na het bovenstaande over eenige der voornaamste bepalingen der Robinson Patman Anti-Price Discrimination Act, thans iets over de procedure harer toepassing en den rol die de Federal Trade Commission daarbij speelt.

De *Federal Trade Commission Act* van 1915 bepaalt „That unfair methods of competition in commerce are hereby declared unlawful" en draagt aan de F.T.C. o.m. op deze te verhinderen. Zij heeft thans eveneens tot taak de uitvoering van sectie 2 van de Clayton Act verbiedende „unlawful price discrimination", zooals deze is geamendeerd door de Robinson Patman Act. Bij deze gedeelten van haar taak verricht de F.T.C. een semi-juridische functie¹⁾.

¹⁾ Een ander belangrijk deel van haar werkzaamheid bestaat uit het instellen van een onderzoek (general investigation) naar de economische omstandigheden in een bepaalde industrie of bedrijfstak — hetzij op verzoek van den President, het Congres of de Attorney General, hetzij op eigen initiatief.

Op grond van een klacht of uit eigen initiatief kan de F.T.C. onderzoeken of een beweerde inbreuk op de wet onder haar jurisdictie valt en of een actie „would be to the interest of the public”. Indien zij tot de overtuiging komt, dat er voor haar aanleiding tot optreden bestaat, dient zij zelve bij den betrokkene, die van wetsovertreding wordt verdacht, een aanklacht (complaint) in, vermeldende de gronden waarop deze steunt. Hierna volgt een bepaalde, voorgeschreven schriftelijke en mondelinge behandeling voor de Commissie, waarbij de gedaagde gelegenheid krijgt tot verweer. Indien de Commissie haar aanklacht handhaaft, constateert zij met feiten en conclusie dat de wet is overtreden en vaardigt tegen den gedaagde uit „an order to cease and desist”.

Aan een dergelijke „order” als zoodanig is geen straf verbonden. Weigert de gedaagde echter binnen een bepaalde termijn hieraan te gehoorzamen, dan kan de F.T.C. in beroep gaan bij den gewonen appelrechter (een United States Circuit Court of Appeals) om haar „order” executoir verklaard te krijgen, zoodat eerst dan de gedaagde strafbaar wordt, indien hij hieraan geen gevolg geeft. Voor beide partijen staat echter nog beroep open op het United States Supreme Court. In de practijk komt het echter niet vaak zoover; in vele gevallen wordt de „order to cease and desist” door de persoon of onderneming tegen wie zij is uitgevaardigd opgevolgd.

* * *

Wat nu de toepassing der wet tegen prijsdiscriminatie betreft, zij hier als voorbeeld melding gemaakt van een geval, waarbij het betrof een klacht inzake beweerde overtreding van de „brokerage section” tegen een z.g. „dummy” brokerage house, de Biddle Purchasing Co. te New-York, een inkooporganisatie van een aantal grossiers in levensmiddelen. De aanklacht der F.T.C. stelde, dat deze van verkoopers voor „market information and purchasing services” z.g. makelaarsprovisie ontving, doch, in plaats van die te behouden als betaling voor aan de verkoopers bewezen diensten, deze zgn. makelaarsprovisie op haar beurt weder doorbetaalde aan de koopers, terwijl ook deze doorbetaling aan de koopers niet geschiedde „for any services they rendered”⁴⁾.

Op grond hiervan vaardigde de F.T.C. op 17 Juli 1937 „an order to cease and desist” uit, welke echter door de betrokkene niet werd opgevolgd. De F.T.C. ging hierop in beroep bij het U.S. Circuit Court of Appeals in New York, hetwelk begin Mei 1938, de aanklacht rechtmatig verklaarde en daarbij de bedoeling der Robinson Patman-wet omschreef als „to restore equality of opportunity in business”. Deze zaak, die thans aan het Supreme Court is voorgelegd, leert wel, dat met name de toepassing van de „brokerage section” dezer, aanvankelijk vooral tegen de filiaalmaatschappijen gerichte wet, ook voor den zelfstandigen handel en zijn inkooporganisaties ingrijpende gevolgen kan hebben.

* * *

Een geval van heel ander karakter, waarbij de rechter de rechtmatigheid van prijsdiscriminatie volgens de jongste Amerikaansche wetgeving had te beoordeelen, deed zich onlangs voor in den staat Minnesota. Dit geval was daarom reeds anders, omdat het hier de voor het publiek geldende winkelprijzen betrof.

Evenals in nog 21 andere staten der Amerikaansche Unie is de laatste jaren in den staat Minnesota een z.g. *Unfair Trade Practice Act* tot stand gekomen, welke o.m. voorschrijft dat voor verkoopen in den detailhandel een minimum prijsopslag van 6 pCt. op den inkoop- resp. vervangingsprijs verplicht is. Met dit soort wetten heeft men met name de lokartikelenpolitiek der filiaalbedrijven willen beperken en „price-culling” in het algemeen willen tegengaan.

⁴⁾ Annual Report Federal Trade Commission, Fiscal Year ended June 30, 1937.

De grootste onder de winkelmaatschappijen, de Great Atlantic and Pacific Tea Cy., kwam hiertegen in verzet, op grond van verschil in aan de koopers bewezen service en daardoor in de vaste kosten bij de door haar geëxploiteerde winkels. Het federale hof van Minneapolis stelde haar op 5 Mei jl. in het gelijk op grond van de overweging, dat een winkel die constant verkoopt en niet thuisbezorgt („cash-and-carry basis”) met veel lagere verkoopkosten zaken kan doen dan een winkel op „credit-and-delivery basis”. Het Hof oordeelde, dat anders, wanneer de maatschappij het gemiddelde van deze kosten van al haar winkels zou moeten nemen, de klanten van de eerste soort winkels niet ten volle zouden kunnen profiteren van de lage prijzen, die nu konden worden genoteerd en indirect mede de hoogere kosten van de tweede soort winkels zouden moeten dragen. Dit zou niet juist zijn en het Hof beschouwde prijsverschillen, gebaseerd op verschillen in verkoopkosten, als „beneficial to the public, and not harmful to anyone”.

Tegen dit vonnis, dat de betreffende wet van den staat Minnesota ongrondwettig verklaarde, heeft de laatste inmiddels hooger beroep aangetekend bij het Hoogste Gerechtshof. Het belang dezer kwestie voor den Amerikaanschen detailhandel springt al dadelijk in het oog wanneer men bedenkt dat nog 21 andere staten der Unie soortgelijke Unfair Trade Practice Acts hebben uitgevaardigd.

Zoowel dit geval als de bepalingen en toepassing der federale Anti Price Discrimination Act toonen aan, dat men in de Vereenigde Staten wel streeft naar „equality of opportunity” op het gebied van handel en distributie, doch anderzijds er voor schijnt te willen waken prijsverschillen, die door kostenverschillen economisch gerechtvaardigd zijn, in het algemeen belang niet onmogelijk te maken.

Ook beschouwd in het licht van hetgeen men hier te lande „streven naar ordening” pleegt te noemen, verdient o.i. deze materie en met name het optreden der Federal Trade Commission, belangstelling.

Th. VAN LUYTELAER.

AANTEKENINGEN.

Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen.

Uitgaande van de gedachte, dat het voor het onderzoeken van economische en conjunctureele problemen van groote waarde is om over zooveel mogelijk quantitative gegevens te beschikken, heeft Dr. L. R. W. Soutendijk in zijn studie: „Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen”, die binnenkort als 25ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut verschijnt, getracht een inzicht te verkrijgen in de wijzen, waarop de omvang van het bespaarde gedeelte van het volksinkomen kan worden vastgesteld. In de eerste plaats wordt een dergelijk quantitatief onderzoek van belang geacht in verband met de kennis van de besteding van het volksinkomen en van den invloed welken de conjunctuur op die besteding uitoefent. In de tweede plaats verdient een onderzoek van dezen aard belangstelling in verband met den invloed, welken de besteding van het volksinkomen harerzijds op de conjunctuur heeft. In de derde plaats kan het bedoelde onderzoek bijdragen tot vermeerdering van de kennis omtrent de relatieve beteekenis van de bronnen van kapitaal aanbod.

Grootendeels in overeenstemming met de tegenwoordig vrij algemeen gehuldigde opvatting wordt „sparen” door den schrijver omschreven als het „niet consumeeren van beschikbaar gekomen koopkracht gedurende de inkomensperiode, waarin die koopkracht ter beschikking komt”. Een korte behandeling van eenige definities van andere strekking dient slechts om de gekozen definitie te rechtvaardigen. De onderhavige studie toch vereischt een begripsbepaling, waarvan de keuze een motiveering behoeft.

Achtereenvolgens worden daarna vier stadia onderscheiden, waarin de vaststelling van den omvang der besparingen kan plaats vinden. Men ontmoet deze stadia, wanneer men den stroom van besparingen vanaf zijn ontstaan volgt. Het eerste stadium is nog in de consumptiesfeer gelegen; de vaststelling vindt hier plaats door de inkomens van individuen en ondernemingen met de uitgaven van deze subjecten te vergelijken. Als tweede stadium worden de inlagen bij de collecteerende instellingen, als spaarbanken, levensverzekeringmaatschappijen, enz. gemeten. Het derde stadium strekt zich uit tot de beleggingen van deze instellingen, en wordt door den schrijver getypeerd als het aanbod aan den uiteindelijke investeerder. Het vierde stadium tenslotte heeft betrekking op den omvang van de investeringen zelf.

Deze vier stadia, waarin vaststelling van den omvang der besparingen mogelijk is, beloven in principe — d.w.z. afgezien van de mate, waarin het voor ieder van de stadia vereischte statistische materiaal aanwezig zal blijken — reeds een geheel verschillend resultaat. Uitvoerige beschouwingen hieromtrent brengen schr. tot de overtuiging, dat aan een onderzoek in het eerste stadium de voorkeur moet worden gegeven, met daarna, in afnemende mate, een voorkeur voor een onderzoek in het tweede, derde en vierde stadium.

* * *

De bestaande onderzoekingen, welke hetzij op den omvang der besparingen, hetzij op den omvang van kapitaal- of vermogensvorming gericht zijn, en anderzijds onderverdeeld kunnen worden tengevolge van de omstandigheid, dat zij zich voor een deel op een vaststelling van den absoluten omvang van het onderzochte verschijnsel richten en voor een ander deel een onderzoek naar den tendens op den voorgrond stellen, worden in het tweede hoofdstuk besproken en, waar noodig, becommentarieerd. Zij leveren als het ware een overgang naar het derde hoofdstuk, doordat zij den lezer aantonen, welke statistische gegevens voor ieder van de mogelijkheden tot vaststelling vereischt zijn en hem de overtuiging schenken, dat bij den tegenwoordigen stand van de economische statistiek slechts twee van de vier stadia — waartoe het in beginsel te verkiezen eerste stadium niet behoort — ten aanzien van Nederland toepassing zullen kunnen vinden.

Het derde hoofdstuk geeft een praktische toepassing voor Nederland van een onderzoek volgens het tweede en volgens het derde stadium, waarvan het laatste min of meer het aanbod op de kapitaalmarkt volgt. Schrijver baseert zich hierbij uitsluitend op bestaande, elders verzamelde gegevens. Hij begeeft zich niet in schattingen, doch rangschikt het aanwezige materiaal, waarbij speciale aandacht aan de mogelijkheid van dubbelstellingen wordt geschonken, terwijl hij tevens aangeeft, welke verbeteringen noodzakelijk zijn om met een onderzoek van dezen aard goede resultaten te bereiken.

Hoewel een beeld van den totalen omvang der besparingen door dezen opzet nog niet is verkregen,

en, ook over een ontwikkelingstendens van de besparingen, tengevolge van de vele hiaten in het bestaande statistische materiaal, nog geen definitief oordeel valt uit te spreken, acht schrijver het resultaat van zijn practische toepassing niet ontmoedigend. De toenemende belangstelling voor statistische vraagstukken van dezen aard, zoowel in het binnenland als in het buitenland — zoo heeft o.m. de Volkenbond een onderzoek in voorbereiding over de statistische relatie tusschen de kapitaalvorming en de investering, terwijl de besproken literatuur ook op een zeer groote belangstelling in Duitschland en de Vereenigde Staten wijst — maken het waarschijnlijk, dat over eenigen tijd het materiaal aanmerkelijk zal zijn uitgebreid, zoodat volgens de in deze studie uitgestipelde richtlijnen een inzicht in de ontwikkelingstendens van den omvang der besparingen zal kunnen worden verkregen.

De 25ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Dezer dagen zal de 25ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut verschijnen, t.w.: *Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen* door Dr. L. R. W. Soutendijk. Deze studie wordt in den handel gebracht voor f 2.50. Voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut geldt de verminderde prijs van f 1.85. Donateurs en leden kunnen zoowel bij het Secretariaat van het N.E.I., Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam-West (Giro 158477) als bij den boekhandel en de uitgevers bestellen. Anderen *uitsluitend* bij den boekhandel en de uitgevers (De Erven F. Bohn N.V., Haarlem).

ONTVANGEN BOEKEN.

Motorrijtuigenbelastingwet door H. J. Hofstra, inspecteur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen; serie D. B. No. 7, 2e druk van De Belastingwétgeving. (Gorinchem 1938; J. Noorduynd en Zoon N.V. Prijs ingen. f 2.80; gecart. f 3.20.)

De sterke ontwikkeling van het wegverkeer maakt een algemeene vraagbaak betreffende de totstandkoming van de opgelegde motorrijtuigenbelastingaanslag van veel waarde. De gedachte om in de inleiding den lezer duidelijk te maken waarom hij deze heffing betaakt en hoe de opbrengst wordt aangewend is een gelukkige.

Rijwielbelastingwet door H. J. Hofstra, inspecteur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen; serie I. en A. No. 2 van de Belastingwétgeving. (Gorinchem 1938; J. Noorduynd en Zoon N.V. Prijs ingen. f 1.25; gecart. f 1.65.)

Dit boekje, van de hand van denzelfden schrijver als het bovenstaande maakt doel en werkwijze van de rijwielbelasting in kort bestek duidelijk.

Branche Telefoon Boek voor Rotterdam, samengesteld met behulp van de gegevens van het Algemeen Adresboek van Nederland. Uitgave N.V. Rudolf Mosse, Amsterdam. (Rotterdam 1938; N.V. Uitgevers Maatschappij Prospecta.)

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	19-25 Juni 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	19-25 Juni 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	15.982	527.668	839.858	—	4.250	17.735	531.918	857.593
Rogge	4.304	76.988	138.341	—	—	2.875	76.988	141.216
Boekweit	—	7.882	8.258	—	—	—	7.882	8.258
Mais	50.591	660.441	547.843	1.050	56.776	76.547	717.217	624.390
Gerst	9.020	184.954	154.253	—	8.626	6.189	193.580	160.442
Haver	100	104.010	71.474	—	7.812	3.180	111.822	74.654
Lijnzaad	7.500	81.745	106.367	8.021	128.822	125.421	210.567	231.788
Lijnkoek	750	33.139	35.556	—	100	—	33.239	35.556
Tarwemeel	1.637	31.000	16.483	160	7.240	2.449	38.240	18.932
Andere meelsoorten	430	17.538	22.141	243	3.005	2.002	20.543	24.143

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table of bank discount rates for various cities including Ned., Bk., Athene, Batavia, Belgrado, Berlijn, Boekarest, Brussel, Boedapest, Calcutta, Dantzig, Helsingfors, and Kopenhagen.

OPEN MARKT.

Table of open market data for Amsterdam, Londen, Berlijn, and New York, showing rates for different periods.

1) Koers van 25 juni en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 22/26 juni.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various locations: New York, Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, and Batavia.

Table of exchange rates for Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates for Stockholm, Kopenhaagen, Oslo, Helsingfors, Buenos-Aires, and Montreal.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates in New York for various locations: Londen, Parijs, Berlijn, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations: Plaatsen en Landen, Noteerings-eenheden, and dates from 11 Juni 1938 to 25 Juni 1938.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste "export" notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS 1)

Table of silver and gold prices for London and New York, showing prices for different dates and quantities.

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table showing the standing of the State Treasury, including Vorderingen, Verplichtingen, and Saldo van 's Rijks Schatkist.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of the floating debt of the Netherlands-Indische bank, showing Vorderingen and Verplichtingen.

SURINAAMSCH E BANK.

Voornameposten in duizenden guldens.

Table of the main items of the Surinamese bank in thousands of guilders, including Data, Metaal, Circulatie, and Div. rekeningen.

1) Sluitp. der activa.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT

Table with columns for GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg., KAAS, and EIERN. Includes sub-headers for 'Rotterdam per 2000 kg.', '74 kg Russische loco Rotterdam per 100 kg.', 'Rotterdam per 100 kg.', 'Loonzein per cwt. f.o.b.', 'Leeuwarder Comm. Noteering', 'Edammer Alkmaar Fabrikaas', and 'Gem. not. Eiermijn Roermond p. 100 st.'. Rows list dates from 1927 to 1937.

Table with columns for JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN, ZIJDE, and RUBBER. Includes sub-headers for 'First Marks c.i.f. Londen', 'Midling Upland loco New York per lb.', 'Super Fine C. P. Oomra Liverpool per lb.', 'in olie gekamd; loco Bradford per lb.', '13/14 Dernier wit Gr. D. te New York per lb.', and 'Stand. Ribbed Smoked Sheets loco Londen p. lb.'. Rows list dates from 1927 to 1937.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETERIJ-IJZER, ZINK, and ZILVER. Includes sub-headers for 'Standaard loco Londen per Eng. ton', 'gem. prompt en lev. 3 maanden Londen per Eng. ton', 'Loco Londen per Eng. ton', 'Cleveland No. 3 franco Middlesb. per Eng. ton', 'Lux II per Eng. ton f.o.b. Antwerpen', 'gem. prompt en lev. 3 maanden Londen p. Eng. ton', and 'cash Londen per Standard Ounce'. Rows list dates from 1927 to 1937.

